

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET

Antonio Škarić

Romanizmi u mjesnom govoru Lopara na Rabu

(DIPLOMSKI RAD)

Rijeka, 2016.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Antonio Škarić

Matični broj: 0009062804

Romanizmi u mjesnom govoru Lopara na Rabu

DIPLOMSKI RAD

Diplomski studij: Hrvatski jezik i književnost i Povijest – nastavnički smjer

Mentorica: dr. sc. Marija Turk, red. prof.

Rijeka, prosinac 2016.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani Antonio Škarić, student na Odsjecima za kroatistiku i povijest Filozofskoga fakulteta u Rijeci, izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i *Popis izvora*.

Izjavljujem da niti jedan dio ovoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada te da koji dio rada krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Rijeka, prosinac 2016.

SADRŽAJ

1.	Uvodno razmatranje	1
2.	Povijesni suživot i tragovi	3
3.	Osnovne značajke loparskog govora.....	7
4.	Podjela romanizama prema vrstama riječi	9
4.1.	Imenice	11
4.1.1.	More i pomorstvo.....	11
4.1.2.	Životinjski svijet	14
4.1.3.	Biljni svijet.....	15
4.1.4.	Hrana i piće.....	16
4.1.5.	Odjeća, odjevni predmeti, nakit, ukrasi	18
4.1.6.	Dom, predmeti, alati i sl.	19
4.1.7.	Ljudi, život, zanimanja, zabava i sl.	24
4.2.	Glagoli	28
4.3.	Pridjevi.....	31
4.4.	Prilozi.....	32
4.5.	Prijedlozi, veznici, zamjenice i usklici	33
4.6.	Zapažanja.....	33
5.	Prilagodba modela.....	35
5.1.	Prilagodba modela na fonološkoj razini	36
5.1.1.	Promjene kod samoglasnika	36
5.1.2.	Promjene kod dvoglasa.....	38
5.1.3.	Promjene kod suglasnika i suglasničkih skupova.....	38
5.2.	Prilagodba modela na morfološkoj razini.....	41
5.2.1.	Prilagodba imenica	42
5.2.2.	Prilagodba glagola	43
5.2.3.	Prilagodba pridjeva	44
5.3.	Prilagodba modela na semantičkoj razini	44
5.4.	Osvrt na dalmatizme	48
6.	Zaključak.....	49
7.	Popis izvora.....	50

Sažetak

Uvodni dio diplomskog rada donosi informacije vezane uz metodologiju rada, povijesne kontakte između otoka Raba (Lopara) i romanskog stanovništva s područja današnje Italije te osnovne značajke loparskog govora. Središnji dio rada obuhvaća rječnik romanizama mjesnog govora Lopara koji je podijeljen prema vrstama riječi i semantičkim sferama kod imenica te prikaz prilagodbe modela na fonološkoj, morfološkoj i semantičkoj razini. Prilagodba modela na fonološkoj razini ostvaruje se na razini samoglasnika, dvoglasa, suglasnika i suglasničkih skupova. Prilagodba modela na morfološkoj razini prikazana je kod imenica, glagola i pridjeva. Semantička razina sastoji se od prikaza nulte semantičke ekstenzije, suženja te proširenja broja i polja značenja. Za kraj donosi se kratak osvrt na dalmatizme kao posebnu skupinu romanizama te zaključak i popis izvora.

Ključne riječi: čakavsko narječje, mletački dijalekt, talijanski jezik, jezično posuđivanje, romanizmi, prilagodba modela, Lopar

1. Uvodno razmatranje

Svi se otoci odlikuju posebnom tradicijom i načinom života proizašlim iz geografske izoliranosti. Kako svijet postaje globalno selo, tako otoci i njihova mjesta gube svoja specifična obilježja. Koliko god bili (ne)svjesni promjena u različitim područjima otočnog života, one se trenutno događaju i u lokalnim idiomima. Utjecaj medija na nacionalnoj razini i standardnog jezika u svekolikoj komunikaciji (iako će određeni hrvatski lingvisti reći da standard nikad nije bio na nižim granama) doveli su do znatnih promjena u organskim idiomima. Tako jezik djetinjstva u čakavskim sredinama postaje štokavski jer se to narječje poistovjećuje s hrvatskim standardnim jezikom. Međutim, otpor takvim utjecajima najbolje se postiže nesvjesnim i spontanom učenjem te upotrebom tradicionalnih lokalnih govora. Oni su na (sjeverno)jadranskom području stoljećima supostojali, prvenstveno, s talijanskim/mletačkim jezikom i nisu se izgubili, već su vješto preuzimali i u svoj sustav, jezičnim posuđivanjem, unosili značajke (riječi) koje su im bile potrebne. U ovaj opis ulazi i otok Rab sa svim otočnim idiomima.

Otok Rab pripada skupini sjevernojadranskih kvarnerskih otoka. Na njemu se nalaze sljedeća naselja: Rab, Palit, Banjol, Barbat, Kampor, Mundanije, Supetarska Draga (Donja i Gornja) i Lopar. Prema popisu stanovništva iz 2011. godine na otoku živi 9 328 stanovnika; na području Grada Raba 8 065, a na području Općine Lopar 1 263 stanovnika.¹ Zemljopisno-geološki, povijesno-mentalitetno i djelomično na jezičnim značajkama mogu se odrediti dva otočna mikrosustava – sjeverozapadni (loparski) i jugozapadni (rapski – vezan uz grad Rab i sva naselja južnije od, pobrđima izoliranog, loparskog poluotoka).

Ovaj diplomski rad ponajprije će se baviti jezičnim značajkama sjeverozapadnog (loparskog) mikrosustava, to jest jezičnim posuđivanjem i romanizmima u mjesnom govoru Lopara. Romanizam je „prepoznatljiva riječ ili

¹ *Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011. godine*, (<http://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/censustabsxls.htm>).

konstrukcija iz kojeg od romanskih jezika usvojena u drugom jeziku“². Romanski jezik i romanska kultura su pojmovi vrlo širokog značenja. To nije jedinstveni utjecaj jedne kulture ili jezika, već različiti utjecaji koje je moguće, na dijakronijskoj razini, razlučiti i prikazati. Ipak, može se ustvrditi da kada govorimo o romanizmima u jeziku (u hrvatskom jeziku općenito), onda ponajprije mislimo na utjecaj mletačkog dijalekta, toskanskog dijalekta, talijanskog jezika te latinskog jezika čije su riječi, posredstvom prvih triju idioma, ulazile u sustav hrvatskog jezika, čakavskog narječja i loparskog mjesnog govora.

Zašto istraživati romanizme? Romanizmi su najzastupljenije posuđenice u čakavskom narječju te se redovito javljaju kod izvornog govornika čakavskog narječja. Međutim, veliki broj romanizama polako nestaje iz uporabe. Pojave i predmeti koji se njima izriču nestali su iz svakodnevnog života ili polako nestaju (npr. *muninêl* – kolovrat), a neki romanizmi zamijenjeni su ili se polako mijenjaju drugim riječima iz standardnog jezika (npr. *šetemâna* > *tjèdan*). Upravo zbog toga cilj ovog rada, koji se temelji na prikazivanju i analiziranju (opisivanju) romanizama, jest prikazati brojnost, posebnost i zastupljenost romanizama u različitim semantičkim poljima (sferama ljudskog života i djelovanja) i današnjoj svakodnevnoj komunikaciji mjesnog govora Lopara (sinkronijski presjek).

Kao izvorni govornik ovog otočnog idioma s posebnim osjećajem posvetio sam se ovom području rada i istraživanja. Međutim, s obzirom na vrijeme posvećeno ovoj temi i prikupljenu rječničku bazu, ovaj rad mora se sagledati kao osnovni prikaz prisutnosti romanizama u loparskom mjesnom govoru, a ne kao rječnik većine ili gotovo svih romanizama prisutnih u ovom idiomu jer su za takav pothvat potrebne godine rada i usmjerenog istraživanja. Valja napomenuti kako je izrada ovog diplomskog rada potaknuta probuđenim zanimanjem za lokalnu povijest i jezik kroz nekoliko kolegija vezanih uz hrvatsku kulturu i

² Hrvatski jezični portal, (hjp-znanje.hr).

civilizaciju, povijest hrvatskog i crkvenoslavenskog jezika, dijalektologiju, teoriju jezika, socijalnu lingvistiku i u konačnici s kolegijem vezanim uz jezike u kontaktu i jezično posuđivanje.

Osim ovog uvodnog dijela, koji je nadopunjen povijesnim pregledom i osnovnim fonološkim, prozodijskim i morfološkim značajkama loparskog govora, središnji dio donosi prikaz i opis romanizama u mjesnom govoru Lopara (po različitim značajkama – prema vrsti riječi, semantičkim poljima, prilagodbi modela na fonološkoj, morfološkoj i semantičkoj razini). U obradi rječničkih članaka (natuknica) koriste se analiza, sinteza, deskriptivna metoda, a ponegdje i komparativna (povezana sa sinkronijskim i dijakronijskim slijedom; usp. Kušar i njegov zapis). Induktivnom metodom pokušat će se dati kratki osvrt na adaptaciju modela na fonološkoj i morfološkoj razini. Završni dio sadržava kratku sintezu cijelog rada te popis izvora.

2. Povijesni suživot i tragovi

Daleko u povijest sežu spona koje povezuju zapadnu i istočnu obalu Jadrana, Apeninski poluotok i otok Rab. Prvi poznati sjedilački narod na otoku bili su Liburni iz plemena Ilira (iz toga razdoblja potječe ime otoka i grada; indoeuropski, liburnski *Arba* – mrk, taman > *Rab*; imena ostalih naselja potječu iz latinskog jezika), a nakon njih naseljava ga italsko (latinsko) stanovništvo – Rimljani (tijekom 1. st. pr. Kr.). Do pada Zapadnog Rimskog Carstva (476.) grad Rab živio je, kao municipij, u gospodarskom procvatu. Ubrzo je otok došao u sastav bizantske teme Dalmacije. Hrvati su se vrlo slabo naseljavali jer je grad Rab bio zatvorena otočna sredina s uređenom hijerarhijom vlasti.³ Što se tiče jezične situacije možemo pretpostaviti da se na otoku koristio dalmatski jezik (autohtoni romanski varijeteti korišteni u nekim dalmatinskim gradovima) koji

³ Barić, Ivo, *Rapska baština*, Adamić, Rijeka, 2007., str. 27–40.

je postupno izumro do kraja 16. st. U gradu Krku održao se do kraja 19. st.⁴ Ovaj jezik nastao je kombinacijom vulgarnog latinskog i ilirskih idioma, a vjerojatno je počeo nestajati zbog utjecaja hrvatskog (čakavskog) i mletačkog idioma.⁵

Mlečani su konkretnije počeli utjecati na Rab od 1000. godine kada su se Rabljani obvezali mletačkom duždu Petru II. Orseolu na slavljenje njegova imena u crkvenoj liturgiji. Bizant je na to reagirao postavljanjem hrvatskih kraljeva kao zaštitnika dalmatinskih gradova i otoka. Dolaskom ugarskih kraljeva na vlast nakon 1102. otok se vratio pod upravu hrvatsko-ugarskog kralja, ali vrlo kratko jer su Mlečani otokom zavladaali od 1115. do 1381. te prodajom Dalmacije od strane kralja Ladislava Napuljskog od 1409. sve do 1797. godine i Napoleonova ukinuća Republike.⁶ U ovom razdoblju od gotovo osam stoljeća mletačke prisutnosti na ovom kvarnerskom otoku dogodili su se brojni društveni preokreti koji su utjecali i na jezik. Osim ratova u kojima su sudjelovali i ginuli brojni Rabljani (npr. Lepantska bitka 1571.), otok je zahvatilo i jedanaest epidemija kuge u razdoblju od 1373. do 1650.⁷ što je utjecalo na ogroman gubitak stanovništva. Uoči propasti Mletačke Republike cijeli otok, uključujući posjede u Novalji i Lunu, ima oko 3 700 stanovnika.

Početak novog vijeka (rani novi vijek), u literaturi i sačuvanim tekstovima, postoje informacije da se na Rabu govorilo dalmatskim, hrvatskim (čakavskim), talijanskim (mletačkim) i latinskim jezikom. Davor Frankulin Travaš navodi da su „službeni dokumenti, ugovori, oporuke uglavnom (su) napisani latinicom, latinskim i talijanskim jezikom, poneki ugovor i oporuka

⁴ Muljačić, Žarko, „Dalmatski“, u: *Fluminensia*, god. 11., br. 1–2., Odsjek za kroatistiku Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 1999., str. 3–7.

⁵ Galović, Filip, „Romanski elementi u nazivlju odjevnih predmeta, obuće i modnih dodataka u milnarskome idiomu“, u: *Čakavska rič*, god. 44., br. 1–2., Književni krug Split, Split, 2013., str. 159–160.

⁶ Barić, Ivo, *nav. dj.*, str. 40–71.

⁷ Isto, str. 64.

rapskih Hrvata glagoljicom, a crkvene knjige glagoljicom i latinicom“⁸. Saša Potočnjak, istražujući dokumente vezane uz nastanak Župe sv. Ivana Krstitelja u Loparu, zaključila je kako u Loparu isto postoji trojezičnost (hrvatski, talijanski i latinski jezik) te da se hrvatski jezik bilježio latinicom i glagoljicom. Postoje mnogobrojne informacije o postojanju tekstova pisanih glagoljicom i hrvatskih latiničkih tekstova književnomjetničke vrijednosti koji su nastali na Rabu, ali oni nažalost nisu sačuvani.⁹

Dolaskom Dalmacije pod habsburšku upravu, službeni jezik ostaje talijanski, a 1801. godine otvorena je prva pučka škola na Rabu u kojoj je nastavni jezik također bio talijanski. Dolaskom Francuza 1806. otvara se pučka škola i u Loparu s hrvatskim (ilirskim) jezikom kao jezikom nastave. Ponovna austrijska uprava (1813. – 1918.) ostavila je talijanski jezik kao službeni (u administraciji) jer gotovo nitko nije znao njemački jezik.¹⁰ Marcel Kušar 1893. piše kako se po „selima govori jedino ‘hrvaski’, a od građana umije svaki hrvacki i tim se jezikom i služi u drugovanju sa seljanima; nu između sebe govore sada ponajviše talijanski (op. autor navodi da je to zbog austrijskog zakona), osobito mlađi naraštaj“¹¹. U kaosu tijekom i nakon Prvog svjetskog rata Talijani su okupirali otok Rab, a zatim je do 1941. bio pod vlašću Kraljevine Jugoslavije. Talijani su 1941. opet okupirali Rab, ali ovog puta provodeći svoju iredentističko-fašističku politiku. Talijanizirali su imena naselja, imena i prezimena ljudi te su od djece predškolskog uzrasta zahtijevali komunikaciju na talijanskom jeziku.¹²

⁸ Frankulin Travaš, Davor, „Prezimana stanovnika grada i otoka Raba od XV. do XX. stoljeća“, u: *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, sv. 45., HAZU, Zagreb – Zadar, 2003., str. 107.

⁹ Potočnjak, Saša, „Loparsko slovo hrvatske kulture“, u: *300 godina Župe sv. Ivana Krstitelja u Loparu*, Općina Lopar, Lopar, 2015., str. 6–7.

¹⁰ Barić, Ivo, *nav. dj.*, str. 71–73.

¹¹ Kušar, Marcel, „Rapski dijalekat“, u: *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, br. 48, JAZU, Zagreb, 1894., str. 1.

¹² Barić, Ivo, *nav. dj.*, str. 101.

Ulazak Hrvatske u Drugu Jugoslaviju označio je i povratak hrvatskog kao službenog jezika u svim područjima društva.¹³ Talijanski utjecaj veže se uz kulturne, poslovne, turističke i medijske veze (Italija kao prihvatljiva i najbliža dodirna točka sa Zapadom). U hrvatski standardni jezik ulazi manji broj talijanskih posuđenica isključivo kao rezultat kulturnog posuđivanja i onda iz standardnog jezika prelaze u čakavsko narječje i govor Lopara.¹⁴

Ovim kratkim povijesnim prikazom pokušao se dati uvid u dugotrajne jezične kontakte između različitih idioma na području otoka Raba. Supostojanje tih idioma kroz stoljeća i njihov međusobni kontakt svakako je rezultirao jezičnim posuđivanjem između njih; prvenstveno su u čakavske otočne govore ulazile posuđenice iz mletačkog dijalekta – mletacizmi/venecijanizmi, ali i talijanskog jezika – talijanizmi. Povijest je pokazala da se jezično posuđivanje temeljilo na jezičnim (potreba za imenovanjem novih i nepoznatih predmeta i pojava) i izvanjezičnim razlozima (nametanje jezika kroz razne režime, kulturni, gospodarski i pomorski utjecaj). Bez obzira na razloge, ostali su tragovi (starijeg i novijeg podrijetla) u današnjim lokalnim i regionalnim idiomima koji bi nas trebali podsjećati na prošlost i vanjske utjecaje, ali koji su dio i lokalnog identiteta.

Kada se govori o lokalnom i govornom identitetu tada se u obzir mora uzeti činjenica da govornici zavičajnog idioma taj idiom shvaćaju kao vlastiti identitet, kao ono što ih obilježava, individualno i kolektivno. U skladu s time i romanizmi koji su prisutni u tom idiomu doživljavaju se kao nešto prirodno u tom govoru, kao element koji je sastavni dio tog idioma i izraza. Stoga se romanizmi klasificiraju kao usvojenice jer ih govornici ne doživljavaju kao strani element u vlastitom govoru.

¹³ Iako, ne treba zaboraviti *Novosadski dogovor* iz 1954. koji je promicao srpski jezik.

¹⁴ Sočanac, Lelija, *Hrvatsko-talijanski jezični dodiri*, Nakladni zavod Globus, Zagreb, 2004., str. 101.

3. Osnovne značajke loparskog govora

Prema dijalektološkoj klasifikaciji mjesni govor Lopara, pripada skupini govora otoka Raba, odnosno rubnom poddijalektu ikavsko-ekavskog dijalekta čakavskog narječja.¹⁵ Neke od najvažnijih značajki mjesnog govora su¹⁶:

1. Samoglasnici:

- postoji pet vokala /a/, /e/, /i/, /o/ i /u/ koji mogu biti dugi i kratki, naglašeni i nenaglašeni te se mogu nalaziti na bilo kojoj poziciji u riječi;
- dugi samoglasnici /a/, /e/ i /o/ često se javljaju, podjednako kod starijih i mlađih govornika, kao zatvorene inačice /a/ (*mâškari*), /e/ (*susêd*) i /o/ (*telôc*);
- /e/ i /o/ ispred nazalnog sonanta /n/ prelaze (zatvaraju) se u /i/ i /u/ (npr. *grên*, *pijên*, *ôn*, *telefôn* > *grîn*, *pijîn*, *ûn*, *telefûn*);
- kao samoglasnik pojavljuje se i slogotvorno /r/;
- refleks jata /ě/ je dvojak i ostvaruje se prema Jakubinskij-Meyerovu pravilu: ě + d, t, n, r, l, s, z, st, zd, sn, sm, zn, zm, zl, zv, sl, sv, tr, dr + a, o, u, ø = e; u ostalim slučajevima = i; (*cvêt*, *bêlo*, *dêl* : *mĭkò*, *bižàt*, *dītè*).

2. Suglasnici:

- u sustavu se nalaze sljedeći suglasnici: /b/, /c/, /č/, /ć/ – [tʰ], /d/, /ǰ/ – [dʰ], /f/, /g/, /h/, /j/, /k/, /l/, /lj/, /m/, /n/, /ń/, /p/, /r/, /s/, /š/, /t/, /v/, /z/ i /ž/;
- ističe se prisutnost čakavskog /ć/, to jest [tʰ] i vrlo umekšanog fonema /ǰ/, odnosno [dʰ] (iako se on ponegdje mijenja s /j/ (*mež̌a* > *mejà*, 2. l. jd. imp. *pođi* > *pòj*);

¹⁵ Lukežić, Iva, *Čakavski ikavsko-ekavski dijalekt*, Izdavački centar Rijeka, Rijeka, 1990., str. 111.

¹⁶ Prema: a) Kušar, Marcel, *nav. dj.*, str. 1–54.; b) Kuzmić, Martina, „Fonološki opis govora Raba“, u: *Hrvatski dijalektološki zbornik*, br. 19., HAZU, Zagreb, 2015., str. 145–156.; c) Lisac, Josip, *Hrvatska dijalektologija 2.: Čakavsko narječje*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2009.; d) Lukežić, Iva, *nav. dj.*, 1990.; e) Lukežić, Iva, „Rapska akcentuacija nakon ‘Osobina rapske akcentuacije’ Mate Hraste iz 1955. godine“, u: *Hrvatski dijalektološki zbornik*, br. 15., HAZU, Zagreb, 2010., str. 61–81.; f) Moguš, Milan, *Čakavsko narječje: fonologija*, Školska knjiga, Zagreb, 1977.

- specifičnost vibranta /r/ s izrazito naglašenom vibracijom i jačinom u odnosu na standardni izgovor u hrvatskom jeziku;
- prijelaz /ž/ u /ž/, to jest njegovo nepostojanje (*svidôžba*);
- načelno obavezan prijelaz /j/ u /j/ i /l/ (*ljubav > jubâv*, *ljetno > lèto*, *šljiva > slîva*) te /ń/ u /n/ (*ligńa > lîgna*);
- prijelaz završnog /-m/ u /-n/ (*pišîn, sa sestrûn*) i ponegdje središnjeg /-m-/ u /-n-/ (*kunpîr, slânka*);
- dočeto /-l/ u posljednjem slogu pojavljuje se kod imenica, pridjeva i glagolskih pridjeva radnih u muškom rodu (im. *vřtal, posâl*; prid. *tèpal, dèbel*; gl. prid. r. *dèlal, peljâl*) te u slogovnoj granici unutar riječi (*polnòci*);
- prisutnost skupova: /čr-/ (*črļèna*), /-sk-/ < /-tsk-/ (*hrvâski*), /šč-/ < */stj-/, /skj-/ (*ščâp*), /šk/ < /sk/ (*škabelîn*), /šp/ < /sp/ (*špîna*), /št/ < /st/ (*štufât*) i dr.;
- promjene u skupovima (zakon o slabljenju napetosti konsonanata u slogu – Moguš): /č-/ < /pč-/ (*čèla*), /š-/ < /pš-/ (*šenîca*), /t-/ < /pt-/ (*tît'*), /ht'/ < /kt'/ (*ht'êr*), /ht/ < /kt/ (*nôhti*), /šk/ < /čk/ (*mâška*) i dr.

3. Akcentuacija:

- stariji akcenatski sustav s dva naglaska (kratkosilazni „ă“ i dugosilazni „â“) i prednaglasnom duljinom.

4. Morfologija¹⁷:

- nastavak L jd. m. i sr. roda -u (*postôlù < postôl, dītètu < dītè*);
- nastavak I jd. m. i sr. roda -un (*postolûn < postôl, morûn < môre*);
- nastavak I jd. ž. roda -un (*ženûn < žēnă*);
- nastavak G jd. i N, A, V mn. ž. roda -e (*glâve, glāvè < glāvă*);
- nastavak G mn. m. roda -i, -ov/-ev + -ø (*pirûnî, pirunôv < pirûn*);

¹⁷ Zahvaljujem se kolegici Martini Matahlji na pružanju određenih informacija vezanih uz morfologiju govora Lopara koje je ona prikupila samostalnim istraživanjem.

- nastavak G mn. ž. roda *-i*, $-\emptyset$ (*žên < žēnà; ôs < òsa, ôsà; narânži, narânč, naràžan < narânža/narânča*);
- raznolikost i kombinacije D, L, I mn. – kod m. i sr. roda D *-ima* (*cîgljima*), L *-ih* (*po mêstih*), *-ima*, I *-ima*; kod ž. roda D *-ama, -ami* (*rūkàma, rūkàmi*), L *-ah, -ama, -ami, -ih* (*na nogâh, va kolîcih*), I *-ama, -ami*;
- nastavak 3. l. mn. prezenta *-u, -du* (*pàzu, grêdu*);
- infinitiv ne sadrži *-i* u dočetnom slogu (krnji infinitiv): *dôc* (doći), *hodît* (hoditi, hodati), *pît* (piti), *pôc* (poći), *sîc* (sjeći);
- glagolski prilog sadašnji nema dočetno *-i* (*plàçuć, tekûć*);
- sačuvan je imperfekt (u velikoj većini kod govornika srednje i starije dobi): *hòdaše, ìdaše, rekàjaše, vazìmaše*;
- oblici glagola *biti* za tvorbu kondicionala su sljedeći: 1./2./3. l. jd. *bi*; 1. l. mn. *bi, bimo, bismo*; 2. l. mn. *bi, bite, biste*; 3. l. mn. *bi*.

Navedene fonološke, prozodijske i morfološke značajke važne su jer se one primjenjuju i prilikom adaptacije modela u jezičnom posuđivanju, dok su neke izrazito rezultat posuđivanja (*/šk/ < /sk/, /šp/ < /sp/, /št/ < /st/*). O tome će više biti riječi u nastavku diplomskog rada.

4. Podjela romanizama prema vrstama riječi

Romanizmi u mjesnom govoru Lopara raspoređeni su u ovom radu prema vrstama riječi (imenice, glagoli, pridjevi, prilozi, prijedlozi, veznici, zamjenice i usklici). Ovakva podjela daje jednostavan i jasan pregled raširenosti tih usvojenica u govoru Lopara i pokazuje odnos i promjene (fonološke, morfološke i semantičke) između romanskog modela i lokalne čakavske replike.

Natuknice su poredane abecednim redom u svakoj skupini, to jest kategoriji po kojoj su raspoređene riječi. Na prvom mjestu zabilježena je natuknica (čakavska replika) istaknuta podebljanim slovima, zatim je naveden oblik mletačkog (*mlet.*) i/ili talijanskog (*tal.*) i/ili dalmatskog (*dalm.*) modela te

sinonim ili objašnjenje značenja replike na hrvatskom standardnom jeziku (obrazac: – replika < *dalm.*, *mlet.*, *tal.* model – značenje replike). Ovisno o vremenu posuđivanja i podrijetlu te upotrebljenim izvorima u ovom radu, natuknice će imati sve modele (*dalm./mlet./tal.*), dva ili jedan.

Kako gotovo svaki dijalektološki rad u sebi sadrži istraživanje, tako je i ovaj dijelom utemeljen na tome. Međutim, istraživanje u vidu zapažanja i prikupljanja možebitnih romanizama provedeno je većinom spontano u raznim situacijama, od studenog 2015. do srpnja 2016., bez bilježenja imena i prezimena kazivača. Također, obuhvaćene su sve dobne skupine govornika, a ne samo starije kakva je uobičajena praksa. Iako, valja napomenuti kako je za rječničku bazu ponajviše korišteno poznavanje riječi lokalnog idioma autora ovog teksta.

Za određivanje modela (polazišnog oblika) i uspoređivanje s replikom ponajprije je korišten internetski portal *El Galepin* (www.elgalepin.com) koji obuhvaća lekseme na mletačkom dijalektu (trideset i sedam rječnika) te njihove ekvivalente na standardnom talijanskom i engleskom jeziku. Usporedno s njim korišteni su *Hrvatski jezični portal* (hjp.novi-liber.hr), rad o posuđenicama u rapskim govorima Marcela Kušara¹⁸ i *Rječnik govora grada Hvara* Radoslava Benčića¹⁹. Od ostalih izvora valja istaknuti *Rječnik stranih riječi* Bratoljuba Klaića²⁰ te rad o romanizmima u omišaljskom govoru²¹ koji je poslužio i kao svojevrsni metodološki obrazac.

Za kraj ovog dijela valja napomenuti kako se kod pisanja riječi neće koristiti određeni znakovi koji se koriste kod fonološkog zapisa (npr. /ń/, /ł/ i dr.), već će zapis biti s uobičajenim grafemima uz naznačene prozodijske značajke. Ako neka riječ ima više značenja, onda se pojavljuje u grupi riječi, to

¹⁸ Kušar, Marcel, *nav. dj.*

¹⁹ Benčić, Radoslav, *Rječnik govora grada Hvara*, Muzej hvarske baštine, Hvar, 2014.

²⁰ Klaić, Bratoljub, *Rječnik stranih riječi*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1987.

²¹ Turk, Marija i Spicijarić Paškvan, Nina, „O romanizmima u omišaljskom govoru“, u: *Zbornik u čast Katice Ivanišević*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 2015., str. 205–224.

jest u semantičkoj sferi koja se nalazi prva po redu, odnosno čije značenje ulazi u tu sferu (npr. *spùžva* se nalazi u grupi „životinjski svijet“ jer se ta semantička sfera u ovom radu nalazi ispred sfere „dom, predmeti, alati i sl.“, a *spùžva* je i životinja i predmet koji upija tekućinu).

4.1. Imenice

Imenice su u ovom radu raspoređene po sljedećim semantičkim sferama: 1.) more i pomorstvo, 2.) životinjski svijet, 3.) biljni svijet, 4.) hrana i piće, 5.) odjeća, odjevni predmeti, nakit, ukrasi, 6.) dom, predmeti, alati i sl., 7.) ljudi, život, zanimanja, zabava i sl. Treba naglasiti kako granice između semantičkih sfera nisu čvrste te određena natuknica može pripadati isključivo jednoj ili pak više semantičkih sfera. Poglavitito je teško bilo razvrstati određene natuknice u šestu ili sedmu grupu imenica jer je tanka granica između predmeta/alata te zabave i sl. Podjela na ovih sedam semantičkih sfera možda nije idealna (npr. može se sfera „ljudi, život, zanimanja, zabava i sl.“ podijeliti i na semantička polja „tijelo“, „bolesti“ i dr.), ali nudi zadovoljavajući i osnovni pregled romanizama u loparskom govoru.

4.1.1. More i pomorstvo

- **ânkora** < *tal.* ancora – sidro
- **bârka** < *mlet., tal.* barca – manji brod
- **bâva** < *mlet.* bava – lagani povjetarac s mora i kopna
- **bonàca** < *mlet.* bonaca, *tal.* bonaccia – potpuno mirno more (*bonàca kò ûlje*)
- **bôva** < *mlet.* bova – plutača
- **bracêra** < *mlet., tal.* brazzera – vrsta starog čamca
- **bùka** < *mlet.* bocca – 1. prolaz na moru, vrata, kanal; npr. *Sênjska bùka* – prolaz između otoka Krka i Prvića, 2. područje (trokut) od Senja do Krka i rta Sorinja na Rabu (naziv za more na tom području: *Bùka*)
- **cìma** < *mlet.* sima, *tal.* cima – konop kojim se privezuje brod

- **čätara** < *mlet.* zatara – 1. splav, 2. *pren.* loš(a) čamac ili barka
- **ferâl** < *mlet.* ferale – ribarska svjetiljka koja s broda svjetlom privlači ribu noću
- **fortûna/fortunâl** < *mlet.* fortunal, *tal.* fortunale – oluja na moru koja uključuje snažne udare vjetra (*fortûna/fortunâl jùga/bùre*)
- **jagunâra** < *mlet.* gavonera – mreža stajaćica za lov gavuna (*jagūni*)
- **jârbol** < *mlet.* arbol, *tal.* albero – stup na brodu koji drži jedro
- **jêška** < *mlet.*, *tal.* esca – mamac za ribu
- **kadîna** < *tal.* cadena – lanac
- **kaïć/kajïć** < *mlet.* caicio, *tal.* caicco – manji drveni brod na vesla ili motorni pogon
- **karòc** < *mlet.* carozzo – izdignut dio pramčane ili krmene statve
- **kavicâl** < *mlet.* cavezzone – oznaka za ribarske mreže; plutača s natpisom registracijskog broja čamca
- **kôća** < *mlet.* cocia, *tal.* coccia – 1. vrsta ribarskog broda, 2. vrsta mreže
- **lantêrna** < *tal.* lanterna – svjetionik
- **lebićâda** < *mlet.* libicio, *tal.* libeccio – jugozapadni vjetar s mora
- **maestrâl** < *mlet.* mastral, *tal.* maestrale – sjeverozapadni vjetar s mora
- **marèta** < *tal.* maretta – djelovanje morskog vala pod utjecajem vjetra ili plovila
- **mûl** < *mlet.*, *tal.* molo – 1. mol, luka; 2. dio mjesta (*na mûli*)
- **nevêra** < *mlet.* nevera – naglo nevrijeme na moru s grmljavinom, kišom i jakim vjetrom
- **pajèt** < *tal.* paglietto – bokobran na brodu
- **pajôl** < *mlet.* pajol – daske koje pokrivaju brodsko dno
- **parangâl/palangâr/paringâl/palingâr** < *tal.* palangaro – ribarski alat za hvatanje riba
- **päsara** < *mlet.*, *tal.* passara – vrsta čamca s kabinom
- **patâna** < *mlet.* batana, *tal.* battana – vrsta malog čamca ravnog dna, batana

- **plìma** < *dalm.* pleme – uzdizanje morske razine, plima
- **pōpōna** < *mlet.* popona – vrsta ribarske mreže
- **pōrat** < *mlet., tal.* porto – luka
- **pōšta** < *mlet., tal.* posta – 1. mjesto za ribolov, 2. pošta (ustanova), 3. poštanski ured, 4. poštanska pošiljka (ono što se dostavlja), 5. elektronička pošta, 6. šira svilena vrpca (šira od *kurdèlice*)
- **propèla** < *mlet.* propela – propeler, elisa
- **prōva** < *mlet., tal.* prova – pramac broda
- **pūnta** < *tal.* punta – 1. vrh nečega, šiljak, špic, 2. rt na moru
- **rīva** < *mlet., tal.* riva – 1. trajektno pristanište, pristan, gat; 2. dio mjesta (*na rīvi*)
- **rèful** < *mlet.* reful, *tal.* refolo – nalet vjetra, puhati na mahove (*pūhàt na rēfuli*)
- **saīta/sajīta** < *mlet.* saeta, *tal.* saetta – munja
- **sīka** < *mlet.* seca, *tal.* secca – podmorski greben, kamena plićina na koju se brod može nasukati
- **sinjāl** < *mlet.* segnal, *tal.* segnale – oznaka na moru (*plutače/kavicāli*, svjetleći signali i dr.)
- **šaldōč** < *mlet.* saldame – građevinski šljunak koji se vadi iz mora
- **škèren** < *mlet.* schermo – držak za kojeg se pričvršćuje veslo
- **škōlj/škōljīć** < *mlet.* scogio, *tal.* scoglio – 1. otok/otočić; 2. naziv za *Svêti Grgūr* (*Škōlj*)
- **šūvar** < *mlet.* suvaro, *tal.* sughero – 1. pluto ribarske mreže, 2. pluteni čep
- **timûn** < *mlet.* timon, *tal.* timone – kormilo
- **tramuntâna** < *mlet., tal.* tramontana – vjetar sjevernjak
- **tūnja** < *mlet.* toгна – ribarski alat za hvatanje riba; nit s udicom
- **vāla** < *mlet., tal.* valle – morska uvala, zaljev
- **vapōr** < *mlet.* vapor, *tal.* vapore – brod

4.1.2. Životinjski svijet

- **bakalâr** < *mlet.* bacala, *tal.* baccala – bakalar
- **bügva** < *tal.* boga, buga – vrsta bijelo-plave ribe, bukva
- **ĉifal** < *dalm.* cephalus – vrsta bijele ribe, cipal
- **dùpin/dupîn/delfin** < *mlet.* dolfin – dupin
- **gìra/gìrica** < *dalm.* gerres – gira
- **grüg** < *mlet.*, *tal.* grongo – gruj, ugor
- **jagûn** < *mlet.* agon, *tal.* agone – gavun
- **kunjîla** < *mlet.* cunel, cunicio, *tal.* coniglio – kunić
- **kûnjka** < *tal.* conca – školjka
- **lìgna** < *dalm.* loligo – morski mekušac, lignja
- **lostûra** < *mlet.* lostura – školjka periska
- **lûben** < *dalm.* lupus – lubin, brancin
- **môl** < *mlet.* molo – oslić
- **pantagâna/pantigâna** < *mlet.* pantegana – štakor
- **pïc** < *tal.* pizzo – pic, šiljac
- **pulâštar** < *mlet.* polastro, *tal.* pollastro – pile
- **rânj** < *mlet.* rain, *tal.* ragno – riba pauk
- **sâlpa** < *mlet.* salpa – salpa
- **sàrag** < *mlet.* sargo, *tal.* sarago – šarag, sarak
- **sîpa** < *dalm.* sepia – sipa
- **spüžva** < *dalm.* spongia, *mlet.* sponga, *tal.* spugna – 1. morska spužva, 2. predmet koji može upijati vodu, a upotrebljava se u razne svrhe
- **srdèla** < *mlet.* sardela – srdela
- **širûn** < *mlet.*, *tal.* suro – šarun, šnjur
- **škânp/škâmp** < *mlet.* scanpo, *tal.* scampo – morski rak, škamp
- **škrpîna** < *mlet.* scarpèna, *tal.* scorpena – škarpina
- **škrpöč** < *mlet.* scarpion – škrpun
- **špâr** < *mlet.*, *tal.* sparo – baraj, šparac

- **tarântula** < *mlet.*, *tal.* tarantola – gušter prozirne kože, kućni macaklin
- **tr̂lja** < *tal.* triglia – 1. riba trilja, 2. jednostavna društvena igra (mlin)

4.1.3. Biljni svijet

- **âmul** < *mlet.* amol, amolo – vrsta rane šljive narančasto-crvene boje, zerdelija
- **angûrija** < *mlet.* anguria – lubenica
- **bîži** < *mlet.* bisi – grašak
- **blîtva** < *dalm.* betulam, *mlet.* blitua, *tal.* bietola – blitva
- **brnêštra** < *tal.* ginestra – grmolika sredozemna biljka žutih cvjetova, brnistra
- **čič** < *tal.* cece – slanutak
- **čimprës/čimprëš** < *dalm.* cipressus, *mlet.* sipreso, *tal.* cipresso – čempres
- **fažôl** < *mlet.* faxol²², faxiolo, *tal.* fagiolo – grah
- **fažolèt** < *mlet.* fasoletto – vrsta mahune, zelena mahuna
- **fažolić** < *mlet.* faxol, faxiolo, *tal.* fagiolo – 1. grah zelenček, mali zeleni grah, 2. *fažolić loparčić* (vrsta manjeg graha iz Lopara)
- **fremetûn/frementûn** < *mlet.* formentun – kukuruz
- **galòfar** < *mlet.* garofolo, *tal.* garofano – karanfil
- **jâvor** < *mlet.* lavrano – lovor
- **kamamîla** < *mlet.* camomila, *tal.* camomilla – kamilica
- **kapûla** < *dalm.* cepulla – crveni luk
- **karûba** < *mlet.* caroba, *tal.* carruba – rogač
- **kâul** < *mlet.* caolo, *tal.* cavolo – cvjetača
- **kûnja** < *mlet.* codogno – dunja
- **lavânda** < *mlet.*, *tal.* lavanda – lavanda
- **limûn** < *mlet.* limon, *tal.* limone – limun
- **marûn** < *mlet.* maron, *tal.* marrone – kesten
- **milûn** < *mlet.* melon, *tal.* melone – dinja

²² Grafemom „x“ bilježim fonem /z/ kako čine na portalu *El Galepin* tvrdeći da je to najstariji zapis. Grafem „x“ postupno je prešao u „s“ i fonem /s/.

- **mîndula** < *mlet.* mandola, *tal.* mandorla – badem
- **mogrànja** < *mlet.* pomograna, *tal.* melagrana – nar, šipak
- **mûrta** < *mlet.* mirto – zimzelena biljka sitnih bijelih cvjetova i tamnoplavog ploda, mirta
- **murtèla** < *mlet.* martelo, *tal.* mortella – bosiljak
- **mûrva** < *mlet.*, *tal.* mora – dud
- **muškatêl** < *mlet.* moscatelo, *tal.* moscatello – vrsta grožđa i vinove loze, muškat
- **narânža/narânča** < *mlet.* naranza – naranča
- **oleândar** < *mlet.* leandro, *tal.* oleandro – oleandar
- **pinjôl** < *mlet.* pignol, *tal.* pinolo – pinija
- **pumidôr** < *mlet.*, *tal.* pomodoro – rajčica
- **rîži** < *mlet.* rixi, *tal.* riso – riža
- **ružmarîn/rùžmarin** < *mlet.* rusmarin, rosmarin, osmarin, gusmarin, *tal.* rosmarino – ruzmarin
- **salâta** < *mlet.* salata, *tal.* insalata – 1. zelena salata, 2. vrsta hrane/jela
- **špàroga** < *mlet.* sparexara, sparexo, sparexe, sparaxo, *tal.* asparago – šparoga
- **tabàk** < *mlet.* tabak, *tal.* tabacco – 1. duhan, 2. cigareta, 3. kutija cigareta
- **tàmariš** < *tal.* tamarisco – tamaris, metlika
- **verdûra** < *mlet.*, *tal.* verdura – povrće

4.1.4. Hrana i piće

- **baškòt** < *mlet.* biscot, *tal.* biscotto – dvopek u obliku prstena
- **bevânda** < *mlet.*, *tal.* bevanda – vino pomiješano s vodom
- **brudèt/brudît** < *mlet.* broeto, *tal.* brodetto – jelo od kuhane morske ribe i ostalih morskih organizama sa začinima (ponajprije rajčicom, pelatima), brodet
- **bržôlica/pržôlica** < *mlet.* brixiola, *tal.* braciola – varivo s mesom i povrćem (meso se naglo prepeče i zatim se dodaje voda i ostali sastojci)

- **büzara** < *mlet.* buzara – jelo nastalo pirjanjem morskih plodova na maslinovom ulju i začinima uz dodatak rajčica ili pelata
- **cùkar** < *mlet.* cucaro, sucaro, *tal.* zucchero – šećer
- **ćikulâda** < *mlet.* cicolada – čokolada
- **fèta** < *mlet.* feta, *tal.* fetta – kriška
- **frita** < *mlet.* fritola, *tal.* frittolla – fritula, uštipak
- **fundâce** < *mlet.* fondacio – talog od kave
- **hrôstul(i)** < *mlet.* crostoli – vrsta pržene slastice, kroštule
- **konzêrva** < *mlet.* conserva – 1. konzervirana gusta smjesa od rajčica (koncentrat od rajčice), 2. hermetički zatvorena limenka s hranom
- **kunfèt(i)/konfèt(i)** < *mlet.* confeti – 1. tvrdi bomboni koji se bacaju/dijele na svadbi, 2. šareni papirići koji se bacaju u veselim prigodama
- **lešâda** < *mlet.* lesada, *tal.* lessata – namirnice pripremljene kuhanjem u vodi
- **makarûn** < *mlet.* macaron, *tal.* maccherone – vrsta tjestenine, makaron(i)
- **manêštra** < *mlet.* manestra, *tal.* minestra – gusta juha s tjesteninom, manistra
- **marînda** < *mlet.* marena – užina, marena
- **pancèta** < *mlet.* panceta, *tal.* pancetta – slanina, špek
- **pâšta** < *mlet.*, *tal.* pasta – pašta
- **pinèti** < *mlet.* penete – vrsta kratke i šuplje tjestenine, peneta
- **prošèk** < *mlet.* proseco, *tal.* prosecco – slatko vino
- **provîšta** < *mlet.* provista – opskrba hranom/živežnim namirnicama (*pôc pò provîštu*)
- **pršüt** < *mlet.* persuto, *tal.* prosciutto – pršut
- **pulînta** < *mlet.*, *tal.* polenta – palenta
- **rîzi-bîži** < *mlet.* risi e bisi – jelo od riže i graška, prilog
- **rižòt** < *tal.* risotto – rižot
- **sàlama** < *tal.* salame – salama
- **salamùra** < *mlet.* salamora – zasoljena voda za konzerviranje namirnica
- **sâlsa/sâlša/šâlša** < *mlet.* salsa – gusti umak od rajčice dobiven pirjanjem

- **savûr** < *mlet.* savor – riba marinirana i konzervirana u umaku od soli, octa i raznih začina.
- **skûta** < *mlet.* scota, *tal.* scotta, ricotta – vrsta mekanog sira
- **spîza** < *mlet.* spesa – (dobra) hrana, jelo
- **špîrit** < *mlet.* spirito – rakija s povećim postotkom alkohola (nije za piće)
- **šubiöti** < *mlet.* subioti – vrsta kratke i šuplje tjestenine
- **trîpice** < *mlet.* tripa, *tal.* trippa – tripe
- **žgvacèt/žvacèt** < *mlet.* sguazet – jelo slično gulašu
- **žüpa** < *mlet.* supa, *tal.* zuppa – prežgana juha

4.1.5. Odjeća, odjevni predmeti, nakit, ukrasi

- **bîndica** < *mlet.* binda, *tal.* benda (zavoj, gaza) – lagana tkanina (gaza) za pokrivanje ženskog lica pri maskiranju (dio ženske maske)
- **botûn** < *mlet.* boton, *tal.* bottone – dugme
- **bracolèt** < *mlet.* bracaletto, *tal.* braccialetto – narukvica
- **bragëše** < *mlet.* braghese – hlače
- **budânde/mudânde** < *mlet.* mudande, *tal.* mutande – muško rublje s nogavicama
- **còkula** < *mlet.* zocolo, *tal.* zoccolo – masivna cipela/čizma
- **facôl/facolić/faculèt/facolèt** < *mlet.* faciolo, *tal.* fazzoletto – marama, rubac
- **fäšica** < *mlet.* fassa (zavoj, povež) – 1. dio nošnje s vidljivim ukrasnim opšivom koji se nosi ispod suknje, 2. *fäša*: linija na zidu koja se radi prije žbukanja kako bi se mogla daska postaviti na njih (na dvije *fäše*) i onda izravnati žbuku između njih (da bi zid ispao ravan)
- **jakëta** < *mlet.* jacheta, *tal.* giacchetta – jakna
- **kamižöt** < *mlet.* camixoto, *tal.* camiciotto – suknja
- **kapöt** < *mlet.* capoto – 1. kaput, 2. *učinìt kapöt* (pobijediti protivnika u trešeti bez da on osvoji *pünat*)
- **krožèt** < *mlet.* corseto, *tal.* corsetto – prsluk

- **kurdèla/kurdèlica** < *mlet.* cordela, *tal.* cordellina – tanka svilena vrpca koja se koristi isključivo za izradu pokladne maske
- **màja/màjica** < *mlet.* maja, *tal.* maglia – odjeća s dugim i kratkim rukavima
- **mantìl** < *tal.* mantello – radni ogrtač
- **medàlja** < *mlet.* medaja, madaja, *tal.* medaglia – medalja
- **mêrlica** < *mlet.* merlin – ukrasna čipka na odjeći
- **orcālì** < *mlet.* ociali, *tal.* occhiali – naočale
- **pêrla** < *mlet.* perla – biser
- **puntapèt** < *mlet.* pontapeto – pribadača
- **reçîn** < *mlet.* recin – naušnica
- **ròba** < *mlet.* roba – odjeća
- **travêsa** < *mlet.* traversa – pregača
- **vêšta** < *mlet.* vesta, *tal.* veste – haljina
- **vizêra** < *tal.* viso (lice), *tal.* visiera (vizir) – muška pokladna maska izrađena od tkanine s otvorima za oči (bezočnica)

4.1.6. Dom, predmeti, alati i sl.

- **armadûra** < *mlet.* armadura – građevinska/zidarska skela
- **bàja** < *mlet.* baia – plitka i široka posuda, kaca
- **barkûn** < *mlet.* barcon – prozor
- **bicikla** < *tal.* bicicletta – bicikl
- **biçerîn** < *mlet.* bicerin, *tal.* bicchierino – čašica za piti rakiju
- **biljèt** < *mlet.* bilieto, *tal.* biglietto – 1. putna karta, 2. ulaznica, 3. cedulja
- **bòca** < *mlet.* bozza – boca, flaša
- **bocûn** < *mlet.* bozzon – veća staklena posuda za alkohol (vino i rakiju)
- **bokâl** < *mlet.* bocal, *tal.* boccale – vrč za vodu i vino
- **bolânča** < *mlet.* balanca, balansa, *tal.* bilancia – veća vaga za mjerenje masovnijeg tereta
- **botìlja** < *mlet.* botiglia – boca, flaša

- **brtvulîn** < *mlet.* britola – nožić
- **brükva** < *mlet.* brocheta – čavao
- **bruškîn** < *mlet.* bruschin – četka
- **cerâda** < *mlet.* inzerada – nepromočivo platno ili kakva drugo tkanje za pokrivanje tereta i sl.
- **cimînt** < *mlet.* cemento, *tal.* cemento – cement
- **dokumènat** < *tal.* documento – 1. isprava, 2. službeni papir
- **fratûn** < *mlet.* fraton – zidarski alat; drvena ili plastična ploča s ručkom kojom se glača žbuka
- **gâjba** < *mlet.* gabia, *tal.* gabbia – 1. metalni rešetkasti kavez za manje životinje, 2. sanduk za odlaganje boca (*gâjba*, *kašûn*)
- **gîza** < *mlet.* ghixa, *tal.* ghiza – lijevano željezo
- **gradèle** < *mlet.* gradela – 1. rešetka za peći ribu, meso itd., 2. roštilj
- **grdâše** < *mlet.*, *tal.* cardo – četka za grebanje vune
- **gûrla** < *mlet.* gorna – žlijeb, oluk
- **guštêrna** < *dalm.* cisterna – ukopano spremište za kišnicu; šterna, cisterna
- **hârta** < *mlet.* carta – 1. papir, 2. zemljopisna karta, 3. karta za kartanje, 4. ulaznica, karta za javni prijevoz
- **hartûn** < *mlet.* harta, carton, *tal.* cartone – karton
- **ingâštar** < *mlet.* ingiostro (tinta) – čađa/crnilo koje ostaje unutar dimnjaka prilikom izgaranja (*biti čr̃n kò ingâštar*)
- **kacavîda** < *mlet.* casavide, *tal.* cacciavite – odvijač
- **kacôl** < *mlet.* cazziola – zaimača
- **kadîn** < *mlet.* cain, *tal.* catino – lavor
- **kandèla** < *mlet.*, *tal.* candela – svijeća, *štèrika*, *štèlika*
- **kandelâber** < *tal.* candelabro – stup ulične rasvjete sa svjetiljkom
- **kantûn** < *mlet.* canton – kut, ugao
- **kariôla/karijôla** < *mlet.* kariola – tačke

- **kašèta** < *mlet.* caseta, *tal.* cassetta – 1. plitka posuda ponajprije za prijenos morskih organizama (ribe), ali i ostalih predmeta , 2. količina ribe koja stane; mjera (*kašèta rìbe*)
- **kašûn** < *mlet.* cason, *tal.* cassone – sanduk
- **katamäk** < *mlet.* tacomaco – oblog koji se stavlja na bolno mjesto (najčešće sa smjesom od jaja, octa i sl.)
- **katrîda** < *mlet.* carega – stolica
- **kolôna** < *mlet.* colona, *tal.* colonna – 1. stup koji podupire dijelove građevinskog objekta, 2. ukrasni stup ograde ili zida, 3. niz, poredak nekoga ili nečega
- **kömin** < *mlet.* camin – ognjište
- **komôštra** < *dalm.* camastro – lanac koji drži lonac iznad vatre
- **konêštra** < *tal.* canestro – pletena košara
- **kôrda** < *tal.* corda – fitilj
- **kredênca** < *mlet.* credenza – ormar za posude
- **krpatûr** < *tal.* carpeta, capritore – pokrivač, poplun, jorgan
- **kundöt** < *mlet.* condoto – zahod
- **kûpa** < *mlet.* copo – crijep
- **kušîn** < *mlet.* cussin – jastuk
- **laganèla** < *mlet.* langanela – valjak za tijesto
- **lambîk/lanbîk** < *mlet.* lambico – kotao za destilaciju
- **lâmp(ic)a** < *tal.* lampada – svjetiljka
- **lampadîna/lanpadîna** < *mlet.* lanpadina, *tal.* lampadina – svjetiljka na baterije
- **lancûn** < *dalm.* linteolum, *mlet.* lenciol, *tal.* lenzuolo – plahta
- **lâpiš** < *mlet.*, *tal.* lapis – olovka
- **lâta** < *mlet.* lata, *tal.* latta – limena kanta
- **lavadîn** < *mlet.* lavandin, *tal.* lavandino – umivaonik
- **libar** < *mlet.*, *tal.* libro – knjiga
- **lîma** < *mlet.*, *tal.* lima – turpija, *râšpa*

- **livêl** < *mlet.* livelo, *tal.* livello – 1. libela, 2. *pren.* ležati, spavati u vodoravnom položaju (*bît va lîvèlu*)
- **lumbrèla/lunbrèla** < *mlet.* onbrela, lonbrela – kišobran
- **màca** < *tal.* mazza – veći malj
- **macôla** < *mlet.* masola, *tal.* mazzola – manji malj
- **manîca** < *mlet.* manisa – ručka
- **maštêl** < *mlet.* mastelo, *tal.* mastello – velika otvorena plastična ili drvena posuda (ogromna bačva), kaca, badanj
- **mažîn** < *mlet.* masin, maxinin, maxenin, *tal.* macinino – 1. mlinac, 2. *pren.* usta, *vulg. rîlo* (osoba koja puno i/ili brzo govori)
- **mînij** < *tal.* minio – antikorozivni premaz
- **munîcija** < *tal.* munizione – streljivo
- **muninêl** < *tal.* molinello – kolovrat
- **mulîte** < *tal.* mollette – velika metalna štipaljka koja služi za ražarivanje vatre
- **nàpa** < *mlet.* napa – naprava iznad ognjišta/štednjaka za hvatanje mirisa i dima te njihovo odvođenje iz kuhinje
- **padèla** < *tal.* padella – lonac, *tèca*
- **pâl** < *mlet.*, *tal.* palo – drveni stup koji drži žice od struje i telefona
- **parêd** < *mlet.* parede, *tal.* parete – pregradni zid
- **pâtina** < *mlet.* patina – pasta (laštilo) za obuću
- **patrôna** < *mlet.* patrona – čahura, patrona
- **pedâla** < *mlet.* pedal, *tal.* pedale – pedal, papučica
- **pêrgul** < *mlet.* pergolo – balkon
- **pijât** < *mlet.* piat, *tal.* piatto – tanjur
- **pinêl** < *mlet.* penelo, *tal.* pennello – kist
- **pîrja/pîrija** < *mlet.* piria – lijevak
- **pîrula** < *mlet.* pirola, *tal.* pillola – pilula
- **pirûn** < *mlet.* piron – vilica
- **pitûra** < *mlet.* pitura, *tal.* pittura – boja (za ličenje)

- **pîz** < *mlet.* pexo, *tal.* peso – uteg
- **plafûn/plafôn** < *mlet.* plafon – strop
- **pötić** < *mlet.* poto – lončić iz kojeg se pije
- **prsûra** < *mlet.* fharsora, fersura, farsura i dr. – tava
- **puntîna** < *mlet.* pontina, *tal.* puntina – pribadača
- **relôj** < *mlet.* rolojo – sat (ručni, zidni i dr.)
- **rûzina** < *mlet.* ruzine – hrđa
- **sapûn** < *mlet.* savon, *tal.* sapone – sapun
- **skâla** (mn. **skâle**) < *mlet.*, *tal.* scala – stepenica, stuba
- **skâle/skâlice** < *mlet.*, *tal.* scala – veće ljestve / manje ljestve
- **stodîra** < *mlet.* stajera, *tal.* stadera – viseća vaga
- **sufît** < *mlet.* soffito, *tal.* soffitto – tavan, potkrovlje
- **škâfa** < *mlet.* scafa – sudoper
- **škartöč/hartöč/kartöč** < *mlet.* scartozo – papirnata vrećica
- **škâtula** < *mlet.*, *tal.* scatola – 1. kutija (kartonska, papirnata, metalna i sl.), 2. ladica regala
- **škavacêra** < *mlet.* scovazera – lopatica za smeće
- **špâg** < *mlet.*, *tal.* spago – 1. tanji konopac, špaga, 2. uzice na obući (*špâzi*)
- **špîna** < *mlet.* spina – slavina, pipa
- **štèrika/štèlika** < *mlet.* sterica – svijeća, *kandèla*
- **štük** < *mlet.* stuco – stolarski kit, kit za prozorsko staklo
- **šuferîn** < *mlet.* solferin – šibica
- **švêra** < *mlet.* sfera – kazaljka na satu
- **takuîn/takujîn** < *mlet.* tacuin, *tal.* taccuino – novčanik
- **taràca** < *mlet.* teraca, *tal.* terrazza – terasa
- **tavijôl** < *mlet.* tavajol, *tal.* tovagliolo – kuhinjska krpa
- **tèća** < *mlet.* tecia – lonac, *padèla*
- **tîkula** < *tal.* tegola – opeka
- **terîna** < *mlet.* terina, *tal.* terrina – staklena zdjela u kojoj se poslužuje hrana

- **tràpula** < *mlet.* trapola, *tal.* trappola – mišolovka
- **vâž** < *mlet.* vaso, *tal.* vaso (di fiori) – posuda za cvijeće; lončić, lonac za cvijeće
- **vîda** < *mlet.* vida – vijak
- **vòlat** < *mlet.* volto, *tal.* volta – polukružni svod iznad prolaza
- **zdèla** < *mlet.* scudela, *tal.* scodella – zdjela

4.1.7. Ljudi, život, zanimanja, zabava i sl.

- **apetît** < *mlet.* petito, *tal.* appetito – apetit, tek
- **ârija** < *mlet.*, *tal.* aria – zrak
- **ăš** < *mlet.* aso, *tal.* asso – 1. figura u kartama, 2. *pren.* jedinica u školi
- **băfi** < *mlet.* bafi, bafo, *tal.* baffo – zalisci
- **băla** < *mlet.* bala – lopta
- **balîn** < *tal.* pallina – 1. kuglica, 2. kuglica sačme, 3. kuglica kugličnog ležaja
- **balöta** < *mlet.* balota – 1. kugla za boćanje, 2. (manja) lopta
- **balûn/balôn** < *mlet.* balon, *tal.* ballone – kuglasta ili drugačija obla opna koja lebdi, balon
- **bânda** < *mlet.* banda – strana
- **bandêra** < *tal.* bandiera – zastava
- **baštôn(i)** < *mlet.* baston, *tal.* bastone (štap) – boja u kartama s naznakom štapa
- **batûda** < *mlet.* batuda – *pren.* udarac, šok (negativno, *ovò je batûda*)
- **belèca** < *mlet.* belega, *tal.* bellezza – ljepota, ali u negativnom kontekstu: *Ovò je belèca* (ružnoća, nered, nešto loše i sl.)
- **bôdul/bôdulka** < *mlet.* bodolo – Krčanin/Krčanka
- **brîškula** < *mlet.*, *tal.* briscola – 1. kartaška igra, 2. adut u toj kartaškoj igri
- **bulîn** < *mlet.* bulin – 1. u boćanju manja kugla od drugih kojoj se ostale moraju što više približiti, 2. *pren.* potrčko
- **butîga** < *mlet.* botega – 1. trgovina, 2. *razg. pren.* rasporek na hlačama
- **căpa** < *tal.* zappa – šapa, stopalo (otisak)

- **dêr** < *mlet.* derro – ledina
- **dīnar(i)** < *mlet.* danaro, *tal.* denaro – 1. novac, *šôldi*, 2. boja u kartama
- **dùja** < *mlet.* du, *tal.* due – 1. dvica u kartama, 2. *pren.* ocjena u školi
- **đīr** < *mlet.* xiro, *tal.* giro – učiniti krug (prošetati, odvoziti i sl.)
- **famèja** < *mlet.* fameja – obitelj
- **fànat** < *mlet.*, *tal.* fante (vojni pješak) – lik na kartama (jedanaestica, dečko)
- **fêbra** < *mlet.* fievra, fevre, *tal.* febre – temperatura
- **fêšta** < *mlet.*, *tal.* festa – 1. slavlje, veselje, svečanost, 2. naziv za nedjelju prije pokladnog utorka (*mesopûsta*) kada male maškare obilaze mjesto
- **fīnta** < *mlet.*, *tal.* finta – trik, zavaravanje
- **fjàka** < *mlet.* fiaca, *tal.* fiacca – tromost, nevoljkost
- **fôrca** < *mlet.* forca, *tal.* forza – snaga
- **frènja** < *tal.* fragno – pikula, špekula, franja
- **gânga** < *mlet.* ganga – veselo druženje uz jelo i piće
- **gôba** < *mlet.* goba, *tal.* gobba – grba, izbočina
- **gôbo** < *mlet.* goba, gobo, *tal.* gobba, gobbo – grbavac
- **grīntavac/grīntavica** < *mlet.* grinta – osoba koja stalno nešto prigovara
- **gûšt** < *mlet.*, *tal.* gusto – 1. užitak, 2. ukus
- **kacòt** < *mlet.* casoto, *tal.* cazzotto – udarac šakom
- **kâl** < *mlet.* cal, calo, *tal.* callo – tvrda (zadebljana) koža na stopalu
- **kampanêl** < *mlet.* canpaniel, canpanil, *tal.* campanile – zvonik
- **kapèlica** < *tal.* cappella – crkvice
- **kâpsa** < *tal.* capsa – lijes
- **kàrag** < *mlet.* carico – *ăš* ili *trîca* u briškuli (a da nije adut)
- **katâr** < *mlet.* cataro – 1. upala sluznice, 2. izlučevina koja se javlja pri upali (organa vezanih uz disanje)
- **kavâl** < *mlet.* caval, *tal.* cavallo (konj, konjanik) – lik na kartama (dvanaestica, dama)
- **kažīn** < *mlet.* caxin, casin – 1. javna kuća, 2. *pren.* nered, metež u kući

- **kifamêno** < *tal.* chi fa meno (tko će manje) – kartaška igra; obrnuto od trešete (cilj je osvojiti što manje *pûnti*)
- **kôgo** < *mlet.* cogo – kuhar
- **kòlap** < *tal.* colpo – srčani ili moždani udar
- **kòlera** < *mlet., tal.* colera – 1. teška crijevna infekcija, 2. *pren.* *kùga i kòlera* – užas; tko ili što prljav(o) i smrdljiv(o)
- **kolôr** < *mlet.* color, *tal.* colore – boja
- **kòpa (kòpe)** < *mlet.* copa, *tal.* coppa – boja u kartama
- **krepalîna** < *mlet.* crepar, crepalina – 1. strvina, 2. *pren.* iznemoglo živo biće (stoka, čovjek i sl.)
- **kumpanîja** < *mlet.* compagnia, *tal.* compagnia – društvo
- **kumpâr** < *mlet.* compare – kum
- **kunjâdo/kunjâda** < *mlet.* cogna, *tal.* cognato – bratova žena, sestrin muž, mužev(a) brat/sestra, ženin(a) brat/sestra
- **kuràj** < *mlet.* coragio, *tal.* coraggio – hrabrost
- **lêva** < *mlet.* leva – regrutacija u vojsku, regruti
- **lingvèt** < *mlet.* lingua, lengüeta, *tal.* lingua, linguetto – jezik (mišić)
- **lišîna** < *mlet.* carta lissa – igraća karta najmanje vrijednosti (bez vrijednosti)
- **manovâl** < *mlet.* manoal, *tal.* manovale – (pomoćni) radnik u građevinarstvu
- **mâškar** < *mlet.* mascara, *tal.* maschera – maškara
- **medicîna** < *mlet., tal.* medicina – lijek (tablete i sl.)
- **měštar** < *mlet.* mestro, *tal.* maestro – 1. majstor, 2. učitelj
- **měštrovica** < *mlet., tal.* maestra – učiteljica
- **minût** < *tal.* minuto – 1. minuta, 2. trenutak
- **mirâkul** < *mlet., tal.* miracolo – čudo
- **mošûn** < *mlet.* mason – 1. tor za ovce, 2. štala
- **mòt** < *mlet., tal.* moto – 1. pokret, gesta, znak (npr. prilikom kartanja), 2. biti sposoban ili imati vještinu za nešto (*imàt mòta za tâncat*)
- **mustàće** < *mlet.* mustaci – brkovi

- **mùto** < *mlet.*, *tal.* muto – glupan, nespretan i šutljiv čovjek
- **pāpè** < *mlet.* papa – otac
- **partênca** < *tal.* partenza – 1. odlazak, 2. *pren.* smrt
- **pijàca** < *mlet.* piaca, *tal.* piazza – tržnica
- **pišòta** < *mlet.* pisada, *tal.* pisciata – 1. urin, mokraća, 2. *pren.* nešto što je toplo kao urin (*môre je ko pišòta*)
- **pitûr** < *mlet.* pitor, *tal.* pittore – ličilac
- **prèša** < *mlet.* pressa – žurba
- **pròdika** < *mlet.*, *tal.* predica – prigovaranje, poučavanje s mnogo riječi, moraliziranje (*držàt pròdike*)
- **pržûn** < *mlet.* prexon, *tal.* prigione – zatvor
- **pûnat** < *tal.* punto – 1. bod u kartaškim igrama, 2. bod iglom kod šivanja, 3. šav na rani
- **putâna** < *mlet.* putana, *tal.* puttana – kurva, *kûrba*
- **ràca** < *mlet.* rasa, *tal.* razza – rod, vrsta
- **šetemâna** < *mlet.* setimana, *tal.* settimana – tjedan
- **škîna** < *mlet.* schina, *tal.* schiena – leđa
- **škôla** < *mlet.* scola, *tal.* scuola – škola
- **šòldi** < *mlet.* soldin, *tal.* soldi – novac, *dînari*
- **šòrdo** < *mlet.*, *tal.* sordo – budala, glupan, čovjek koji je skrenuo s uma
- **špâda (špâde)** < *mlet.*, *tal.* spada (mač) – boja u kartama s naznakom mača
- **šporkîca** < *mlet.* sporchisia, *tal.* sporcizia – 1. prljavština, 2. *pren.* loš čovjek (*šporkîca od čovîka*)
- **štâcija** < *mlet.* stacion, *tal.* stazione – mjesto zadržavanja, pozicija
- **štùmak** < *tal.* stomaco – trbuh
- **tîr (zb. tirâda)** – *mlet.* tiro, tirada, *tal.* tirata – 1. pucanj (ili više njih) iz oružja, 2. *pren.* sasuti nekoga riječima, paljba riječima
- **trešèta** < *mlet.* tresseta, *tal.* tresseti – kartaška igra

- **ùra** (mn. **ûri/tûri**) < *mlet.*, *tal.* ora – 1. sat (doba dana), 2. mjerna jedinica za jedan sat (*jēdnà ùra*)
- **užânca** < *mlet.* usanza – običaj
- **žunâda** < *mlet.* zornada, *tal.* giornata – 1. posao/rad vezan uz jedan dan, 2. nadnica

4.2. Glagoli²³

- **balät** < *mlet.* bala – igrati nogomet
- **beštımät** < *mlet.* bestemar, *tal.* bestemmiare – psovati, *kljâ(s)t*
- **bûmbit** < *mlet.* bumbar – piti, lokati
- **büşnut** (se) < *mlet.* busa, baxare – poljubiti (se)
- **bušnjëvät** (se) < *mlet.* busa, baxare – ljubiti (se)
- **cötat** < *mlet.* zotar – šepati
- **ćakulät** < *mlet.* ciacular – ugodno razgovarati, brbljati
- **ćepät/ćapät** < *mlet.* chiapar – uloviti
- **ćepivät** < *mlet.* chiapar – loviti
- **durät** < *mlet.* durar, *tal.* durare – trajati
- **falit** < *mlet.* falir, *tal.* fallire – pogriješiti, promašiti
- **falivät** < *mlet.* falir, *tal.* fallire – griješiti, promašivati
- **finit** < *mlet.* finir, *tal.* finire – završiti/dovršiti nešto/neki posao
- **fregät** < *mlet.* fregar, *tal.* sfregare – ribati, prati (pod)
- **frigät** (se) < *dalm.* frigere, *mlet.* sfritegar, *tal.* friggere – 1. pržiti, 2. *pren.* u smislu sam si kriv, tko ti kriv (*säd se frigäj*)
- **fumät** < *mlet.* fumar, *tal.* fumare – pušiti
- **gräftat/graftät** (se) < *mlet.* gratar, gratarse, *tal.* grattare – grebati, strugati
- **guštät** < *mlet.* gustar, *tal.* gustare – uživati
- **kalät** (se) < *mlet.* calar, *tal.* calare – spustiti (se)

²³ Natuknice vezane uz glagole prikazuju, ovisno o glagolu i njegovoj čestotnosti u govoru, svršen i nesvršen(e) oblik(e) pojedinih glagola.

- **kalīvät** (se) < *mlet.* calar, *tal.* calare – spuštati (se)
- **kapīt** (se) < *mlet.* capir, *tal.* capire – razumjeti (se)
- **koštät** < *mlet.* acostar, *tal.* accostare – pristati plovilom
- **koštīvät** < *mlet.* acostar, *tal.* accostare – pristajati plovilom
- **krcät** < *tal.* caricare – utovarivati, krcati
- **krepät** < *mlet.* crepar, *tal.* crepare – 1. crknuti, 2. *pren.* umrijeti, puknuti (npr. *krepät od glâdi*)
- **krepīvät** < *mlet.* crepar, *tal.* crepare – 1. crkavati, 2. umirati
- **krešīt** < *mlet.* cresser – 1. (po)rasti (*krešila je fêbra*), 2. poskupjeti, 3. udebljati (se)
- **kunträt** (se) < *mlet.* incotrar – sresti (se)
- **kuntrīvät** (se) < *mlet.* incotrar – sretati se
- **kužinät** < *mlet.* cuxinare, *tal.* cucinare – kuhati
- **lampät** < *mlet.* lanpar – sijevati
- **lešät** < *mlet.* lesar, *tal.* lessare – kuhati u vodi
- **liberät** (se) < *mlet.* liberar, *deliberar*, *tal.* liberare – osloboditi (se)
- **liberīvät** (se) < *mlet.* liberar, *deliberar*, *tal.* liberare – oslobađati (se)
- **mantät** < *tal.* smaniare – vrtjeti se u glavi
- **mövīt** (se) < *mlet.* mover, *tal.* muovere – pomaknuti (se)
- **nagrīšpat** (se) < *mlet.* grespa – naborati (se)
- **navigät** < *mlet.* navegar, *tal.* navigare – ploviti
- **obadät** < *mlet.* abadar, badar, *tal.* badare – pridavati nekome pažnju, poslušati
- **pärtit/parčēvät** < *mlet.* partir, *tal.* partire – otići, krenuti
- **pasät** (se) < *mlet.* passar, pasare, *tal.* passare – 1. proći, 2. provesti (se) (*līpo smò pasäli*)
- **pasīvät** < *mlet.* passar, pasare, *tal.* passare – prolaziti
- **patinät** < *mlet.* patinar – laštiti obuću pastom (laštilom)
- **petät** (se) < *mlet.* petar – uvaliti (se) (*mīš se petäl kùću*)
- **pijažät** (se) < *mlet.* piaser, *tal.* piacere – sviđati (se)

- **pizàt** < *mlet.* pexar, *tal.* pesare – 1. težiti, 2. *pren.* izraz za lažljivca (*više lãže nège pîza*)
- **poduràt** < *mlet.* durar, *tal.* durare – potrajati
- **pofrigàt/sfrigàt** < *dalm.* frigere, *mlet.* sfritegar, *tal.* friggere – popržiti, ispržiti
- **pofumàt** < *mlet.* fumar, *tal.* fumare – popušiti
- **preduràt/zduràt** < *mlet.* durar, *tal.* durare – izdržati, pretrpjeti
- **preškamfàt/preškanfàt** < *mlet.* scanpar, *tal.* scappare – pobjeći od nečeg i sačuvati se (*preškanfàt od dažjà*)
- **profundàt** (se) < *mlet.* sfondar, *tal.* sfondare – propasti (u zemlju)
- **provàt** < *mlet.* provar, *tal.* provare – probati
- **ruvinàt** < *mlet.* ruinar, *tal.* rovinare – uništiti, oštetiti
- **salpàt** < *mlet.* salpar, *tal.* salpare – dignuti sidro iz mora
- **sekiràt** (se) < *mlet.* secante, *tal.* seccante – brinuti (se), nervirati (se)
- **skužàt** (se) < *mlet.* scuxar, *tal.* scusare – ispričati (se)
- **spazmàt** < *mlet.* spaxemo, *tal.* spasma (jaka bol, grč) – biti na izmaku snaga zbog bolesti
- **surgàt** < *dalm.* surgere – baciti sidro u more, usidriti se
- **škapulàt** < *mlet.* scapolar, *tal.* scapolare (izbjeći, osloboditi) – spasiti, sačuvati nešto
- **škūrìt** (se) < *mlet.* scur, *tal.* scuro – mračiti (se)
- **špijàt** < *mlet.* spiar, *tal.* spiare – špijunirati
- **šporkàt** (se) < *mlet.* sporcar, *tal.* sporcare – zaprljati, uprljati (se)
- **šporkīvàt** (se) < *mlet.* sporcar, *tal.* sporcare – prljati (se)
- **špuntàt** < *mlet.* spuntar, *tal.* spuntare – „presjeći“ u leđima, nagla bol
- **štufàt** (se) < *mlet.* stufar, *tal.* stufare – zasititi (se)
- **tiràt** < *mlet.* tirar, *tal.* tirare – potezati
- **tornàt** (se) < *mlet.* tornar, *tal.* tornare – vratiti (se)
- **ukôžit** < *mlet.* acorzerse, *tal.* accorgersi – uočiti
- **urdinàt** < *mlet.* ordinar, *tal.* ordinare – narediti

- **urđinīvāt/urđivāt** < *mlet.* ordinar, *tal.* ordinare – naređivati
- **zabeštīmāt** < *mlet.* bestemar, *tal.* bestemmiare – opsovati
- **zabotunāt** (se) < *mlet.* botonar, botonarse, *tal.* abbottonarsi – zakopčati (se)
- **zafumāt** < *mlet.* fumar, *tal.* fumare – zapušiti
- **zalampāt** < *mlet.* lanpar – sijevnuti
- **zamantāt/zmantāt** < *tal.* smaniare – zavrtjeti se u glavi
- **zameritāt** < *mlet.* meritar, *tal.* meritare – zaslužiti
- **zigrančāt** < *tal.* granfia – izgrecsti kandžama

4.3. Pridjevi

- **bās** < *mlet.* bas, baso, *tal.* basso – nizak
- **čotav** < *mlet.* zoto, zotto – šepav
- **čâr** < *mlet.* ciaro, *tal.* chiaro – jasan
- **drît** < *mlet.* dreto, drito, *tal.* dritto – ravan
- **fin** < *mlet.* fin, *tal.* fino – 1. koji je malih dimenzija (*fini pijesak, fini mël*), 2. *pren.* ugladena i dobra osoba, 2. *pren. pogrđno* razmažena, izbirljiva osoba (*fina guzica*)
- **fâlš/fâls** < *mlet.* falso – lažan
- **frigan** < *dalm.* frigere, *mlet.* sfritegar, *tal.* friggere – ispečen
- **frīžak (frīška, frīško)** < *mlet.*, *tal.* fresco – svjež
- **göbav** < *mlet.* goba, gobo, *tal.* gobba, gobbo – grbav, neravan
- **grêz** < *mlet.* grezo, *tal.* grezzo – 1. hrapav, 2. *pren.* grub i/ili primitivan čovjek
- **grintav** < *mlet.* grinta, grintarse – mrzovoljan, nervozan, plačljiv
- **inkortëlo/inkörtëlo** < *mlet.* in cortelo (na nož) – okomit(o)
- **kafën (kafëna, kafëno)** < *mlet.* color caffè – smeđ
- **kömodan** < *mlet.*, *tal.* comodo – 1. komforan, udoban, 2. *pren.* ležeran čovjek
- **krepân** < *mlet.* crepar, *tal.* crepare – 1. crknut, 2. *pren.* izmoren, mrtav umoran
- **mütav** < *mlet.*, *tal.* muto – glup, nespretan, šutljiv
- **nagrīšpan** < *mlet.* grespa – naboran

- **ogrâftan** < *mlet.* gratar, gratarse, *tal.* grattare – izgreben
- **pasân** < *mlet.* passar, pasare, *tal.* passare – prošli
- **patinân** < *mlet.* patina, patinar – premazan pastom za obuću
- **piturân** < *mlet.* piturar, *tal.* pitturare – obojan
- **prefrigan** < *dalm.* frigere, *mlet.* sfritegar, *tal.* friggere – 1. prepečen, 2. *pren.* lukav čovjek, premazan svim mastima
- **probužân/zbužân** < *mlet.* sbusar – probušen
- **režentân** < *mlet.* resentar – ispran
- **ruvinân** < *mlet.* ruinar, ruvinar, *tal.* rovinare – uništen
- **rüzinav** < *mlet.* ruzinirse – hrđav
- **šësan** < *mlet.* sesto – skladan, lijep
- **škûr** < *mlet.* scur, *tal.* scuro – taman, mračan
- **šôrdav** < *mlet.*, *tal.* sordo – glupast, skreno s uma
- **špörak** < *mlet.*, *tal.* sporco – prljav
- **zabotunân** < *mlet.* botonar, botonarse, *tal.* abbottonarsi – zakopčan
- **zgrâftan** < *mlet.* sgrafar – izgreban
- **zvicijân** < *mlet.* enviciar, viciar, *tal.* viziare – razmažen
- **žvêl** < *mlet.*, *tal.* svelto – brz, hitar

4.4. Prilozi

- **debòto** < *mlet.* deboto – skoro, zamalo
- **drìto** < *mlet.* dreto, drito, *tal.* dritto – ravno
- **lëšo** < *mlet.* leso, *tal.* lesso – kuhano
- **lïšo** < *mlet.* liso, *tal.* liscio – 1. proći glatko, bez neprilika, 2. u kartanju proći bez osvajanja/uzimanja punta
- **nâprefal** < *mlet.* falir, *tal.* fallire – pogrešno, krivo
- **picikàto** < *tal.* pizzicato – sve je sredeno i na svojem mjestu, sve je savršeno
- **rèpete** < *mlet.* repete – još, opet, ponovno
- **sigùro** < *mlet.* sigur, *tal.* sicuro – sigurno

- **ščèto** < *mlet.* sceto, *tal.* schietto (iskren, pravi) – upravo
- **šèsno** < *mlet.* sesto – skladno, lijepo
- **špòrko** < *mlet.*, *tal.* sporco – prljavo

4.5. Prijedlozi, veznici, zamjenice i usklici

- **adiò!**, uzv. < *mlet.* adio, *tal.* addio – 1. pozdrav u odlasku, zbogom, 2. *pren.* gotovo je! (*Adiò Mâre!*)
- **àjme!/âjme!**, uzv. < *mlet.* aime – uzvik bola, užasa, nevjerice, čuđenja i sl.
- **àla!**, uzv. < *mlet.* ala – hajde! (*àla šù!*)
- **altrokè/atrokè**, vez. < *tal.* altroche – a ne, a kamoli, kamoli
- **bàsta!**, uzv. < *mlet.*, *tal.* basta – dosta!, gotovo!
- **bràvo!**, uzv. < *tal.* bravo – 1. odlično!, izvrsno!, sjajno!, 2. ovisno o kontekstu i negativno, uzvik potvrde negativnog događaja, čuđenja i sl.
- **cìto!**, uzv. < *mlet.* sito, zito, *tal.* zitto – šuti!, umukni!
- **èko/èkola!**, uzv. < *tal.* ecco, eccola – evo, eto
- **kûntra**, prij. < *mlet.* contra, *tal.* contro – nasuprot
- **nânki/nàjki/njânki**, vez. < *mlet.* no anca, *tal.* non anche – ni, niti
- **šòto**, prij. < *mlet.* soto, *tal.* sotto – ispod, dolje
- **tùta**, zamj. < *tal.* tutta – sva, u izrazu *tùta fôrca*

4.6. Zapažanja

Iz prezentirane rječničke baze (koja prikazuje dio leksika romanskog podrijetla iz loparskog govora, ali većinom riječi koje su vrlo frekventne u svakodnevnom govoru) može se zaključiti kako su imenice najbrojnije posuđene riječi. To je vrlo uobičajena situacija u jezičnom posuđivanju jer su imenice najotvorenija skupina riječi i jezični sustav najlakše podliježe promjenama upravo u toj skupini riječi. Vezane su uz sve aspekte života i ljudske djelatnosti. Nakon njih po broju slijede glagoli i pridjevi.

Uspoređujući stanje iz 1894. i opis „rapskog dijalekta“ Marcela Kušara mogu se uočiti promjene u leksiku. One nisu radikalne koliko bi se to moglo očekivati. Također, treba uzeti u obzir da je Kušar bilježio romanizme cijelog otoka, pa tako i grada Raba čiji su stanovnici u svojem govoru koristili izraziti broj romanizama, što nije bio slučaj sa seljanima iz ostalih mjesta na otoku. Kušar situaciju opisuje ovako: „Od svih je tuđih jezika na rapski dijalekat (kako uopće na sve naše primorske dijalekte) najviše utjecao jezik talijanski. Talijanskih riječi ima u rapskom narječju veliko mnoštvo, osobito naravski u govoru grackom. Ali i seljani upotrebljavaju silu talijanskih izraza, naročito za sve novije pojmove i za predmete, kojih nema na selu.“²⁴

Međutim, bez obzira na povučenu paralelu s Kušarovim radom, uočljivo je da dio riječi, prelazi, ili je prešao, iz aktivnoga u pasivni leksik; posebice se to tiče naziva za različite mjerne jedinice ili nazivlja unutar pomorstva i obrta (zanimanja). Zanimljivo je kako govornici najčešće ne koriste u aktivnom leksiku (govoru) određene riječi, ali ih poznaju, ili ih znaju objasniti. Posebno je zanimljiv sloj riječi vezan uz zanimanja. Primjerice, u svakodnevnoj komunikaciji se umjesto *kôgo* koristi riječ *kùhar*, umjesto *mêštrovica* koristi se *učitèljica* i dr., ali su se romanizmi zadržali kao nadimci za osobe koje se bave tim zanimanjima.

U uvodnom dijelu izneseno je kako romanizmi nestaju i zbog nestanka samih predmeta i pojava koje oni imenuju ili zbog utjecaja leksika hrvatskog standardnog jezika. To su dva procesa koja (još) nisu toliko „oštetila“ leksik vezan uz romanizme. Trenutna je situacija da se romanizmi koriste ravnopravno s riječima iz standardnog jezika te se, ovisno o govorniku, pojavljuje jedna ili druga riječ, ili oboje (sinonimi – *bruškîn* : *čètka*, *drìto* : *râvno*, *fînit* : *završit*, *mirâkul* : *čùdo*, *tabâk* : *cigarèt*, *vâpor* : *brôd*, i dr.), a velik dio romanizama još se odupire i vjerojatno (nikad) neće biti zamijenjen drugim riječima (npr. *bôva*, *cùkar*, *fažôl*, *pijät*, *šôldi*, *špîna* i dr.). Postoji i sloj romanizama koji ne mogu biti

²⁴ Kušar, Marcel, *nav. dj.*, str. 14.

ugroženi, barem od strane hrvatskog standardnog jezika i ostalih narječja i dijalekata, jer se ti romanizmi i sami nalaze u leksiku standardnog jezika (npr. *bevânda*, *bonâca*, *brâvo!*, *brudèt/brudît*, *škôla*, *trešëta* i dr.).

Za određeni broj riječi nije se mogla utvrditi njihova etimologija, ali prema tome kako „zvuche“ mogle bi biti romanskog podrijetla. Navodim ih, ako ništa, kao zanimljivost i posebnost lokalnog leksika: *batikûlo* – vrsta raka (zezavac, baba, kuka); *cuzîn* – udarac nogom u stražnjicu, *nogâda*; *čičînka* – žižula (prema mlet. *zizzola*), čičimak; *frângula* – vrsta školjke koja se nalazi u pješčanom plićaku (cjevasti šljanak, prstavac); *frangulâr* – alat za loviti *frângule*; *îndik* – modra galica; *indikât*, *indikîvât* i sl. – (po)prskati modrom galicom; *lânča* – koplje na koje se umeću osti; *mîna* – mjerna jedinica za količinu žita, posuda po kojoj se mjeri; *pitigôlj* – moljac i dr.

5. Prilagodba modela

Prilikom prelaska riječi iz jezika davaoca u jezik primalac događaju se određene promjene koje su posljedica prilagodbe (adaptacije) na fonološkoj, morfološkoj i semantičkoj razini. Na fonološkoj razini radi se ponajprije o zamjeni fonema modela fonemima u replici koji odgovaraju inventaru i distribuciji jezika primaoca (transfonemizacija). Na istom takvom principu zamjenjuju se i morfemi, a radi se o transmorfemizaciji.²⁵ Semantička razina broji pet mogućnosti promjena u replici, a u odnosu na model: 1. nulta semantička ekstenzija (broj značenja modela i replike je isti), 2. suženje značenja po broju, 3. suženje značenja u polju, 4. proširenje značenja po broju, 5. proširenje značenja u polju.²⁶

²⁵ Filipović, Rudolf, *Teorija jezika u kontaktu: uvod u lingvistiku jezičnih dodira*, Školska knjiga, Zagreb, 1986., str. 68.

²⁶ Isto, str. 65.

5.1. Prilagodba modela na fonološkoj razini

Prilikom bilježenja, istraživanja i proučavanja romanizama u mjesnom govoru Lopara, na prikupljenim primjerima, uočene su brojne fonološke prilagodbe, to jest promjene i prelasci kod samoglasnika, dvoglasa te suglasnika i suglasničkih skupova.

5.1.1. Promjene kod samoglasnika

– /a/ u /e/: *tal.* fragno > frènja;

– /a/ u /i/: *mlet.* danaro > dīnar; *mlet.* mandola, *tal.* mandorla > mīndula; *mlet.* tavajol, *tal.* tovagliolo > tavijôl;

– /a/ u /o/: *mlet.* balanca, balansa > bolânča; *mlet.* camin > kōmin; *tal.* canestro > konêštra; *mlet.* mason > mošûn; *mlet.* stajera, *tal.* stadera > stodīra;

– /a/ u /u/: *mlet.* martelo > murtëla;

– /e/ u /a/: *mlet.* lenciol, *tal.* lenzuolo > lancûn; *mlet.* pantegana > pantagâna; *mlet.* teraca, *tal.* terrazza > taràca;

– /e/ u /i/: *tal.* cece > čič; *mlet.*, *tal.* fresco > frižak (friška, friško); *tal.* cadena > kadīna; *mlet.* cavezzone > kavicâl; *tal.* mantello > mantīl; *mlet.* marena > marīnda; *mlet.* melon, *tal.* melone > milûn; *mlet.* pantegana > pantigâna; *mlet.* penelo, *tal.* pennello > pinêl; *mlet.*, *tal.* polenta > pulīnta; *mlet.* seca, *tal.* secca > sīka; *mlet.* scarpèna, *tal.* scorpena > škrpīna;

– /e/ u /o/: *mlet.*, *tal.* predica > prödika;

– /i/ u /a/: *mlet.* biscot, *tal.* biscotto > bašköt;

– /i/ u /e/: *mlet.* settimana, *tal.* settimana > šetemâna;

– /i/ u /u/: *mlet.* mirto > mūrta;

– /o/ u /a/: *mlet.* garofolo > galöfar; *mlet.* camomila, *tal.* camomilla > kamamila; *mlet.* scovazera > škavacêra;

– /o/ u /e/: *mlet.* dolfín > delfín; *mlet.* rolojo > relôj;

– /o/ u /i/: *mlet.*, *tal.* pomodoro > pumidôr;

– /o/ u /u/: *mlet.* bocca > bûka; *mlet.* timon, *tal.* timone > timûn; *mlet.* agon, *tal.* agone > jagûn; *mlet.*, *tal.* tarantola > tarântula; *mlet.* melon, *tal.* melone > milûn; *mlet.*, *tal.* molo > mûl; *mlet.* refol, *tal.* refolo > rèful; *tal.* boga > bûgva; *mlet.* amol, amolo > âmul; *mlet.* caolo, *tal.* cavolo > kâul; *mlet.* savor > savûr; *mlet.* pontapeto > puntapèt; *mlet.* barcon > barkûn; *mlet.* pergolo > pêrgul; *tal.* stomaco > štûmak; *mlet.* contra, *tal.* contro > kûntra;

– samoglasnici /a/, /e/ i /o/ u skupinama /ar/, /er/, /or/, /ri/ i /ro/ se gube, a fonem /r/ postaje slogotvoran: *tal.* carpeta > krpatûr; *mlet.* fharsora, fersura, farsura > prsûra; *mlet.* persuto; *tal.* prosciutto > pršût; *mlet.* sardela > srdëla; *mlet.* scarpèna, *tal.* scorpèna > škrpîna; *mlet.* scarpion > škrpöč; *tal.* triglia > tŕlja.

Kod samoglasnika je vidljivo kako se fonem /a/ transfonemizira u sve ostale vokale, iako je za prelazak u /e/ i /u/ naveden tek jedan primjer (*frènja*, *murtëla*). Fonem /e/ najčešće prelazi u /a/ i /i/, a prelazak /e/ u /i/ je druga najčešća zamjena vokala prilikom prelaska romanskog modela u čakavsku repliku. Za prelazak /e/ u /o/ istaknut je tek jedan primjer (*prödika*), dok zamjena u /u/ nije uočena. Za promjenu fonema /i/ u neki drugi fonem postoji vrlo malo primjera, to jest tek po jedan za supstituciju u /a/ (*bašköt*), /e/ (*šetemâna*) i /u/ (*mûrta*). Fonem /o/ prelazi u sve ostale vokale. Navedeno je nekoliko primjera za prelazak u /a/, dva za /e/ i jedan za /i/ (*pumidôr*). Najučestalija transfonemizacija fonema /o/ je u /u/, što je ujedno i najčešća pojava prilikom zamjene vokala između romanskog modela i čakavske replike. Uočljivo je kako je zamjena vokala moguća u naglašenim i nenaglašenim

slogovima. Vokal /u/ iz modela zadržava se u replici i riječ je o nultoj transfonemizaciji (*fortûna/fortunâl* < mlet. *fortunal*, tal. *fortunale*; *fremetûn/frementûn* < mlet. *formentun*; *pitûra* < mlet. *pitura*, tal. *pittura*; *štük* < mlet. *stucco*).

5.1.2. Promjene kod dvoglasa

– /ia/ u /ija/: mlet. *anguria* > angûrija; mlet., tal. *aria* > ârija; mlet. *compagnia*, tal. *compagnia* > kumpanîja; mlet. *piaca*, tal. *piazza* > pijàca; mlet. *piat*, tal. *piatto* > pijät;

– /ia/ u /ja/: mlet. *piria* > pîrja; mlet. *fiaca*, tal. *fiacca* > fjàka;

– /ie/ u /e/: tal. *bandiera* > bandêra;

– /ie/ u /i/: tal. *schiena* > škîna;

– /io/ u /ijo/: mlet. *kariola* > karijôla;

– /ua/ u /va/: mlet. *sguazet* > žgvacèt/žvacèt;

– /ue/ u /ve/: mlet. *lengueta*, tal. *lingueto* > lingvèt;

– /ui/ u /vi/: mlet. *ruinar* > ruvinät;

– /ui/ u /uji/: mlet. *tacuin*, tal. *taccuino* > takujîn.

Kod dvoglasa najučestalija pojava jest epentetsko /j/ unutar dvoglasa /ia/ (*angûrija*, *ârija*, *kumpanîja*, *pijàca*, *pijät*). Postoje primjeri gdje se epentetsko /j/ umeće, ali supostoji s inačicom iste riječi koja je zadržala romanski dvoglas (*kariôla* : *karijôla*, *pîrja* : *pîrija*, *takuîn* : *takujîn*).

5.1.3. Promjene kod suglasnika i suglasničkih skupova

Degeminacija²⁷ (kao djelomična/kompromisna transfonemizacija):

– /bb/ u /b/: tal. *gabbia* > gâjba; tal. *gobba* > gôba; tal. *abbottonarsi* > zabortunät se;

²⁷ Sočanac, Lelija, *nav. dj.*, str. 112–114.

- /tts/ u /c/: *mlet.* bozzon > bocûn; *mlet., tal.* brazzera > bracêra; *mlet.* cazziola > kacôl; *mlet.* carozzo > karòc; *mlet.* cavezzone > kavicâl;
- /dd/ u /d/: *tal.* addio > adïo!;
- /ff/ u /f/: *tal.* baffo > bäfti; *tal.* soffitto > sufit;
- /gg/ u /g/: *tal.* friggere > frïgan;
- /kk/ u /k/: *mlet.* bocca > bükka; *tal.* zoccolo > cökula; *tal.* fiacca > fjäka; *tal.* secca > sïka; *tal.* tabacco > tabäk;
- /ll/ u /l/: *tal.* pallina > balîn; *tal.* mantello > mantîl; *tal.* molinello > muninêl; *tal.* moscatello > muřkatêl; *mlet., tal.* valle > välla;
- /mm/ u /m/: *tal.* bestemmiare > beřtimät;
- /nn/ u /n/: *tal.* colonna > kolôna; *tal.* pennello > pinêl;
- /pp/ u /p/: *tal.* zappa > çäpa; *tal.* cappella > kapèlica; *tal.* zuppa > žüpa;
- /rr/ u /r/: *mlet.* derro > dêr; *tal.* carruba > karüba; *tal.* marrone > marûn;
- /ss/ u /s/: *tal.* basso > bäs; *tal.* passara > päšara; *mlet.* passar, *tal.* passare > pasät se;
- /tt/ u /t/: *tal.* fetta > fêta; *tal.* maretta > marêta; *tal.* paglietto > pajêt; *tal.* risotto > rižöt;

- *mlet.* /c + i, e/ i *tal.* /kj/ u /ć/, [t']: *mlet.* bicerin, *tal.* bicchierino > bićerîn; *mlet.* chiapar > ćepät/ćapät; *mlet.* ciaro, *tal.* chiaro > ćâr; *mlet.* ociali, *tal.* occhiali > orćālì; *mlet.* sceto, *tal.* schietto > šćèto;

- /ž/ u /ž/ i /j/: *tal.* fagiolo > fažôl; *tal.* giacchetta > jakèta; *mlet.* coraggio, *tal.* coraggio > kuräj; *tal.* prigionone > pržûn; *tal.* giornata > žunâda;

- zadržano dočetno /-l/ u posljednjem slogu riječi: *mlet.* amol, amolo > âmul; *mlet.* ferale > ferâl; *mlet.* canpaniel, canpanil, *tal.* campanile > kampanêl; *mlet.* livelo, *tal.* livello > livêl; *tal.* mantello > mantîl; *mlet., tal.* molo > mûl;

– /s/ u /š/: *mlet.* aso, *tal.* asso > äš; *mlet.* braghese > bragëše; *mlet.* fassa > fäšica; *mlet.*, *tal.* lapis > lâpiš; *mlet.* manestra, *tal.* minestra > manêštra; *mlet.* proseco, *tal.* prosecco > prošëk; *mlet.* soldin, *tal.* soldi > šôldi; *mlet.*, *tal.* sordo > šôrdo;

– *mlet.* /s/, *mlet.* i *tal.* /z/ u /ž/: *mlet.* bisi > bîži; *mlet.* faxol, faxiolo > fažôl; *mlet.* fasoletto > fažolët; *mlet.* masin, maxinin, maxenin > mažîn; *mlet.* risi e bisi > rîži-bîži; *tal.* risotto > rižòt; *mlet.*, *tal.* vaso > vâž;

– /sk/ u /šk/: *mlet.* biscot, *tal.* biscotto > baškòt; *mlet.*, *tal.* briscola > brîškula; *mlet.*, *tal.* esca > jêška; *mlet.* moscatelo, *tal.* moscatello > muškatêl; *mlet.* scafa > škäfa; *mlet.* scapolar, *tal.* scapolare > škapulät; *mlet.*, *tal.* scatola > škätula; *mlet.* scarpina, *tal.* scorpina > škrpîna; *mlet.* scur, *tal.* scuro > škûr;

– /sp/ u /šp/: *mlet.*, *tal.* spago > špâg; *mlet.*, *tal.* sparo > špâr; *mlet.* spiar, *tal.* spiare > špijät; *mlet.* spina > špîna; *mlet.* spirito > špîrit; *mlet.*, *tal.* sporco > špòrak; *mlet.* spuntar, *tal.* spuntare > špuntät;

– /st/ u /št/: *mlet.*, *tal.* festa > fêšta; *tal.* canestro > konêštra; *mlet.* mastelo, *tal.* mastello > maštêl; *mlet.* provista > provîšta; *mlet.* stacion, *tal.* stazione > štâcija; *mlet.* sterica > štërika/štëlika; *mlet.* stucco > štük; *tal.* stomaco > štümak;

Rijetke ili manje učestale promjene su:

– /b/ u /p/: *mlet.* batana, *tal.* battana > patâna;

– /f/ u /p/: *mlet.* fharsora, fersura, farsura > prsûra;

– /l/ u /j/: *tal.* paglietto > pajèt;

– /m/ u /n/: *mlet.* lambico > lanbîk;

– /n/ u /m/: *mlet.* canpaniel, canpanil > kampanêl; *mlet.* compagnia > kumpanîja; *mlet.* compare > kumpâr; *mlet.* lanpar > lampät;

– /p/ u /b/: *tal. pallina* > *balîn*;

– *tal. /t/, mlet. /d/ u /d/:* *tal. catino* > *kadîn*; *mlet. lesada, tal. lessata* > *lešâda*;
mlet. zornada, tal. giornata > *žunâda*.

Degeminacija je prisutna kod romanizama talijanskog podrijetla, dok je kod onih mletačkog iznimno rijetka i praktički ovisi o zapisu u pojedinom izvoru (*mlet. bocca* > *bùka*, *mlet. derro* > *dêr*). Dočetno /-l/ uvijek se zadržava kod imenica muškog roda, ali nije pronađeno u korpusu pridjeva muškog roda. Jedno dočetno /-l/ prisutno je kod priloga (*nàprefal*). Sibilanti /s/ i /z/ se zamjenjuju palatalima /š/ i /ž/, a suglasnički skupovi /sk/, /sp/, /st/ sa /šk/, /šp/ i /št/. Međutim, to nije striktno pravilo, a to potvrđuju sljedeći primjeri: *hrôstul(i)* < *mlet. crostoli*; *lostùra* < *mlet. lostura*; *mustâće* < *mlet. mustaci*; *skàla* < *mlet.*, *tal. scala*; *skùta* < *mlet. scota*, *tal. scotta*; *skužât (se)* < *mlet. scuxar*, *tal. scusare*; *spazmât* < *mlet. spaxemo*, *tal. spasma*; *spîza* < *mlet. spesa*; *spùžva* < *dalm. spongia*, *mlet. sponga*, *tal. spugna*; *stodîra* < *mlet. stajera*, *tal. stadera*. Od ostalih promjena treba istaknuti prelazak /m/ u /n/ te /n/ u /m/. Ovi prelasci su vrlo slobodni te se nekad fonemi iz modela zadrže u replici, a javlja se i situacija u kojoj ista replika ima ostvaraj sa zadržanim i supstituiranim fonemom (*lambîk/lanbîk* < *mlet. lambico*; *lumbrèla/lunbrèla* < *mlet. onbrela, lonbrela*).

5.2. Prilagodba modela na morfološkoj razini²⁸

Prilagodba modela na morfološkoj razini ponajprije zahvaća imenice, glagole i pridjeve. Ove vrste riječi, kao što smo vidjeli, najbrojnije su prilikom posuđivanja iz romanskih idioma; stoga su i najpodložnije morfološkim promjenama.

²⁸ Prema: Sočanac, Lelija, *nav. dj.*, str. 152–187.; Turk, Marija i Spicijarić Paškvan, Nina, *nav. dj.*, str. 214–217.

5.2.1. Prilagodba imenica

Imenice u talijanskom jeziku imaju nastavke *-a* i *-e* za ženski te *-o* i *-e* za muški rod, dok srednji ne postoji. Podudarnost u rodu i obliku između talijanskog i hrvatskog postoji tek kod imenica ženskog roda s nastavkom *-a* u nominativu jednine, stoga se te imenice prenose bez morfološke prilagodbe.²⁹ Neki od primjera su: mlet. *sima*, tal. *cima* > *cìma*; mlet. *fritola*, tal. *frittolla* > *frìta*; mlet. *piaca*, tal. *piazza* > *pijàca*; mlet. *traversa* > *travêsa*. Ponekad se dočeto *-a* gubi i ne zamjenjuje se drugim morfemom u replici. U tom slučaju imenica ženskog roda u replici prelazi u muški rod: tal. *pallina* > *balîn*; mlet. *cazziola* > *kacôl*; mlet. *mascara*, tal. *maschera* > *mâškar*. Kod imenica ženskog roda s dočetkom na *-e* dolazi do potpune transmorfemizacije zamjenom *-e* s *-a*, uz zadržavanje roda: mlet. *fevre*, tal. *febre* > *fêbra*; mlet. *casavide*, tal. *cacciavite* > *kacavîda*; tal. *munizione* > *munîcija*; mlet., tal. *valle* > *vàla*.

Imenice muškog roda iz talijanskog jezika koje završavaju na *-e* i *-o* gube nastavke u čakavskoj replici i zamjenjuju se s nultim gramatičkim morfemom: tal. *documento* > *dokumènat*; mlet., tal. *fante* > *fànat*; mlet. *ferale* > *ferâl*; mlet. *arbol*, tal. *albero* > *jârbol*; mlet. *lavandin*, tal. *lavandino* > *lavadîn*; mlet. *macaron*, tal. *maccherone* > *makarûn*; mlet. *penelo*, tal. *pennello* > *pinêl*; mlet., tal. *volto* > *vòlat*. Prilikom prilagodbe čakavskom morfološkom sustavu dočetni suglasnički skupovi koji ostaju gubljenjem romanskog *-e* i *-o* (u ovom slučaju *-nto* > *-nt* i *-lto* > *-lt*) takve su prirode da ih sustav ne može prihvatiti (osim /st/, /št/, /zd/, /žd/) te se oni razbijaju umetanjem nepostojanog *-a-* (sekundarnog samoglasnika). Većina mletacizama muškog roda nema nastavke *-e* i *-o* kao što je to slučaj kod talijanizama, stoga ovi mletacizmi prelaze bez morfološke prilagodbe.³⁰

²⁹ Sočanac, Lelija, *nav. dj.*, str. 152.

³⁰ Sočanac navodi kako su se upravo zbog mletacizama u talijanizmima muškog roda počeli gubiti nastavci *-e* i *-o* prilikom prelaska u čakavsku (hrvatsku) repliku. Kod mletacizama ti nastavci su elidirani u sufiksima *-ol*, *-iol*, *-ier* i poslije *l* i *r*. (Isto, str. 156.).

5.2.2. Prilagodba glagola

Glagoli koji su posuđeni iz romanskog idioma u hrvatski jezični sustav prolaze kroz proces potpune transmorfemizacije. Ovim postupkom se zamjenjuju infinitivni nastavci modela s infinitivnim nastavcima jezika primaoca u replici. To znači da se infinitivni nastavci iz talijanskog jezika *-are*, *-ere* i *-ire*, te iz mletačkog jezika *-ar(e)*, *-er* i *-ir* mijenjaju s čakavskim *-at*, *-it* i *-ut*. Time se omogućuje funkcioniranje glagola u morfološkom sustavu jezika primaoca.

Talijanski *-are* i mletački *-ar(e)* najčešće prelaze u čakavski *-at*: mlet. *bestemar*, tal. *bestemmiare* > *beštīmät*; mlet. *ciacolar* > *ćakulät*; mlet. *durar*, tal. *durare* > *durät*; mlet. *gustar*, tal. *gustare* > *guštät*; mlet. *crepar*, tal. *crepare* > *krepät*; mlet. *cuxinare*, tal. *cucinare* > *kužinät*; mlet. *provar*, tal. *provare* > *provät*; mlet. *tirar*, tal. *tirare* > *tirät*. Postoje i iznimke: mlet. *bumbar* > *bûmbit*; mlet. *baxare* > *büşnut* (*se*). Infinitivni nastavak *-ere*, to jest *-er* nešto je rjeđi te se pojednako ostvaruje kao *-at* i *-it*: mlet. *sfritegar*, tal. *friggere* > *frigät* (*se*); mlet. *cresser* > *krešit*; mlet. *mover*, tal. *muovere* > *mövit* (*se*); mlet. *piaser*, tal. *piacere* > *pijažät* (*se*). Nastavak *-ire/-ir* zamjenjuje se s *-it*: mlet. *falir*, tal. *fallire* > *falit*; mlet. *finir*, tal. *finire* > *finit*; mlet. *capir*, tal. *capire* > *kapit* (*se*); mlet. *partir*, tal. *partire* > *pârtit*.

Talijanski jezik i mletački dijalekt ne poznaju kategoriju vida. Kako u hrvatskom jeziku postoje kategorije svršenog i nesvršenog vida, tako se i romanski model mora prilagoditi tome. Svršeni vid nastoji se istaknuti, to jest postiže se prefiksima *z-/za-* (mlet. *bestemar*, tal. *bestemmiare* > *zabeštīmät*; mlet. *botonar*, *botonarse*, tal. *abbottonarsi* > *zabotunät* (*se*); mlet. *fumar*, tal. *fumare* > *zafumät*; mlet. *lanpar* > *zalampät*; tal. *smaniare* > *zamantät/zmantät*). Nesvršeni vid ističe se infiksom *-eva-* i *-iva-*: mlet. *baxare* > *bušnjēvät* (*se*); mlet. *falir*, tal. *fallire* > *falivät*; mlet. *acostar*, tal. *accostare* > *košitvät*; mlet. *incotrar* > *kuntrivät* (*se*); mlet. *sporcar*, tal. *sporcare* > *šporkivät* (*se*). Osim prefiksa i infiksa koji su dio kasnije (sekundarne) prilagodbe, vid glagola može

se odrediti već nakon transmorfemizacije, to jest primarne prilagodbe (nesv. *beštımät, kužınät* : svrš. *fınıt, pârıtıt*).

5.2.3. Prilagodba pridjeva

Pridjevi koji u fazi primarne prilagodbe zadovoljavaju morfološka pravila čakavskog sustava zadržavaju svoja svojstva u potpunosti ili se gubi dočetno *-o*: mlet. *bas, baso*, tal. *basso* > *bäs*; mlet. *ciaro*, tal. *chiaro* > *ćâr*; mlet. *dreto, drito*, tal. *dritto* > *drıt*; mlet. *scur*, tal. *scuro* > *škûr*. Ponekad nakon gubljenja dočetnog *-o* ostanu dočetni suglasnički skupovi koji nisu ostvarivi u čakavskom (hrvatskom) sustavu, stoga se oni razbijaju umetanjem samoglasnika *-a-*: mlet., tal. *fresco* > *frıžak*; mlet., tal. *sporco* > *špörak*.

Sekundarna prilagodba pridjeva temelji se na romanskoj osnovi kojoj se dodaju nastavci *-an* i *-av*: mlet. *goba, gobo*, tal. *gobba, gobbo* > *göbav*; mlet. *grinta, grintarse* > *grıntav*; mlet., tal. *muto* > *mütav*; mlet. *grespa* > *nagrıšpan*; mlet. *ruinar, ruvinar*, tal. *rovinare* > *ruvinân*; mlet. *ruzinirse* > *rüzinav*; mlet. *sesto* > *šësan*. Pridjevi na *-ski* u ovom korpusu pridjeva nisu zabilježeni.

5.3. Prilagodba modela na semantičkoj razini

Prilikom prilagodbe modela na semantičkoj razini događaju se sljedeće promjene:

1) Nulta semantička ekstenzija odnosi se na jezičnu pojavu u kojoj ne postoje razlike u značenju između modela i replike, to jest prenosi se jednaki broj značenja iz modela u repliku.³¹ Dominantna je pojava da se u potpunosti prenose značenja kada model ima samo jedno značenje (moguće i dva te više njih). To pokazuju sljedećih primjeri:

– lop. *angûrija* < mlet. *anguria* – lubenica;

– lop. *barkûn* < mlet. *barcon* – prozor;

³¹ Filipović, Rudolf, *nav. dj.*, str. 161.

- lop. *bôva* < mlet. *bova* – plutača;
- lop. *kacavîda* < mlet. *casavide*, tal. *cacciavite* – odvijač;
- lop. *karùba* < mlet. *caroba*, tal. *carruba* – rogač;
- lop. *lebiçâda* < mlet. *libicio*, tal. *libeccio* – jugozapadni vjetar s mora;
- lop. *patâna* < mlet. *batana*, tal. *battana* – vrsta malog čamca ravnog dna;
- lop. *rëful* < mlet. *refol*, tal. *refolo* – nalet vjetra, puhati na mahove;
- lop. *sàrag* < mlet. *sargo*, tal. *sarago* – šarag, sarak;
- lop. *tùnja* < mlet. *togna* – ribarski alat za hvatanje riba; nit s udicom.

2) Suženje broja značenja (suženje značenja po broju) odnosi se na to da replika sadrži manji broj značenja u odnosu na model. Suženja, po broju i u polju, su najčešća semantička promjena prilikom posuđivanja jer se prenosi ono što je potrebno sustavu jezika primaoca. Primjeri za suženje broja značenja su sljedeći:

- lop. *ârija* < mlet., tal. *aria*:
tal. 1. zrak, 2. klima, 3. atmosfera, 4. vjetar, 5. napjev i dr.,
lop. preuzeto jedno značenje – zrak;
- lop. *bandêra* < tal. *bandiera*:
tal. 1. zastava, 2. vrsta dječje igre,
lop. preuzeto jedno značenje – zastava;
- lop. *fumât* < mlet. *fumar*, tal. *fumare*:
mlet. i tal. 1. pušiti, 2. nalet ljutnje, puknuti od bijesa,
lop. preuzeto jedno značenje – pušiti;
- lop. *timûn* < mlet. *timon*, tal. *timone*:
tal. 1. kormilo, 2. vođa, 3. pogonska osovina i dr.,
lop. preuzeto jedno značenje – kormilo;
- lop. *vòlat* < mlet. *volto*, tal. *volta*:
mlet. polukružni svod,

tal. 1. polukružni svod, 2. okret, promjena smjera, 3. označava vremenski događaj, frekvenciju događaja i dr.,

lop. preuzeto jedno značenje – polukružni svod (iznad prolaza).

3) Suženje polja značenja (suženje značenja u polju) situacija je u kojoj je semantičko polje replike uže od polja modela:

– *lop. baškòt* < *mlet. biscot*, *tal. biscotto*:

mlet. biskvit, kolačić,

tal. (suhi) kolačić, kolač pečen dvaput,

lop. dvopek u obliku prstena;

– *lop. bevânda* < *mlet.*, *tal. bevanda*:

mlet. vino pomiješano s vodom,

tal. piće (alkoholno, nealkoholno, pomiješano),

lop. vino pomiješano s vodom;

– *lop. budânde/mudânde* < *mlet. mudande*, *tal. mutande*:

mlet. rublje,

tal. rublje za žene i muškarce,

lop. rublje za muškarce, gaće s nogavicama;

– *lop. mulîte* < *tal. mollette*:

tal. štipaljka za sušenje odjeće,

lop. velika metalna štipaljka koja služi za ražarivanje vatre;

– *lop. žüpa* < *mlet. supa*, *tal. zuppa*:

mlet. juha,

tal. juha (s komadima kruha),

lop. prežgana juha.

4) Proširenje broja značenja (proširenje značenja po broju) javlja se nakon što se replika prilagodila i ušla u upotrebu u jeziku primaocu te može dobiti dodatna značenja:

- lop. **fěšta** < mlet., tal. *festa*:
 - mlet.* slavlje, veselje, svečanost;
 - tal.* slavlje, veselje, svečanost;
 - lop.* 1. slavlje, veselje, svečanost, 2. naziv za nedjelju prije pokladnog utorka (*mesopûsta*) kada male maškare obilaze mjesto;
- lop. **mažîn** < mlet. *masin*, *maxinin*, *maxenin*, tal. *macinino*:
 - mlet.* mlinac,
 - tal.* mlinac,
 - lop.* 1. mlinac, 2. *pren.* usta, vulg. *rîlo* (osoba koja puno i/ili brzo govori);
- lop. **pôšta** < mlet., tal. *posta*:
 - mlet.* 1. pošta (ustanova), 2. poštanski ured, 3. poštanska pošiljka (ono što se dostavlja), 4. pozicija;
 - tal.* 1. pošta (ustanova), 2. poštanski ured, 3. poštanska pošiljka (ono što se dostavlja), 4. elektronička pošta, 5. mjesto na kojem lovac dočekuje lovinu;
 - lop.* 1. pošta (ustanova), 2. poštanski ured, 3. poštanska pošiljka (ono što se dostavlja), 4. elektronička pošta, 5. mjesto za ribolov, 6. šira svilena vrpca (šira od *kurdëlice*);
- lop. **tabäk** < mlet. *tabak*, tal. *tabacco*:
 - mlet.* duhan,
 - tal.* duhan,
 - lop.* 1. duhan, 2. cigareta, 3. kutija cigareta;
- lop. **trlja** < tal. *triglia*:
 - tal.* vrsta ribe (trilja),
 - lop.* 1. riba trilja, 2. jednostavna društvena igra (mlin)

5) Proširenje polja značenja (proširenje značenja u polju) predstavlja semantičko polje replike koje je šire od polja modela. Javlja se rijetko i u onim slučajevima kada je replika u potpunosti prihvaćena te se koristi u slobodnoj upotrebi u jeziku primaocu:

– lop. *bùka* < mlet. *bocca*:

mlet. prolaz na moru, morska vrata;

lop. prolaz na moru, vrata, kanal; npr. *Sênjska bùka* (prolaz između otoka Krka i Prvića); značenjsko polje se proširilo kao naziv za more na tom području – trokut od Senja do Krka i rta Sorinja na Rabu (*Bùka*);

– lop. *mošûn* < mlet. *mason*:

mlet. tor za ovce,

lop. semantičko polje se proširilo na staju/štalu i ostale životinje koje se u njima čuvaju;

5.4. Osvrt na dalmatizme

Kao što je na početku ovog rada navedeno dalmatski jezik nastao je kombinacijom vulgarnog latinskog i ilirskih idioma. Stoga dalmatizmi sadrže i obilježja tih idioma koja su starija od obilježja prisutnih u mletacizmima i talijanizmima. U korpusu riječi koje se nalaze u rječniku ovog rada navedeno je petnaestak dalmatizama. Neki od njih povezani su s latinskim jezikom te je njihov oblik, posebice morfološki, tipičan latinski (jer su tako i navedeni u korištenim rječnicima): dalm. *betulam*, mlet. *blitua*, tal. *bietola* (*błitva*); dalm. *cephalus* (*ćifal*); dalm. *lindeolum*, mlet. *lenciol*, tal. *lenzuolo* (*lancûn*); dalm. *lupus* (*lûben*).

Većinu dalmatizama ipak možemo proučavati u okviru fonoloških te morfoloških prilagodbi kao i mletacizme i talijanizme: dalm. *sepia* > *sîpa* (/e/ > /i/, /ia/ > /a/); dalm. *surgere* > *surgät* (-ere > -at); dalm. *frigere*, mlet. *sfritegar*, tal. *friggere* > *frigät* (*se*) (-ere > -at) i dr.

6. Zaključak

Ovaj diplomski rad pokazao je kako u mjesnom govoru Lopara postoji velik broj romanizama. Naravno, rječnik podijeljen na sedam semantičkih sfera koje pokrivaju široki spektar života, ne nudi ukupnost romanizama jer je to praktički nemoguće istražiti, odrediti i zabilježiti u određenom sinkronijskom presjeku. Natuknice nude prikaz za, loparski govor, vrlo općenitih romanizama koji su sveprisutni na jadranskom i njemu bližem području, do ponekih rjeđe korištenih, ali kod govornika poznatih riječi tipičnih za lokalno-regionalni prostor te identitet.

Prikaz i analiza romanizama kroz fonološku, morfološku i semantičku prilagodbu posuđenica pokazali su kako je taj proces često vrlo složen, ali pokazuje fluidnu organiziranost i sustavnost jezičnog sustava. Određeni broj riječi ne prolazi kroz prilagodbu, dok druge prolaze kroz sve tri razine dok replika u potpunosti ne zadovolji uvjete jezika primaoca.

Svakako je najteže odrediti prilagodbu modela na semantičkoj razini jer je dijakronijski slijed ponekad vrlo zamršen i nepoznat put kojeg je teško odrediti. Ne možemo odrediti koja je značenja (broj i širinu) riječ imala kroz povijest, stoga se oslanjamo na trenutna.

Ukupno gledajući, romanizmi u mjesnom govoru Lopara vrlo su česti i sasvim uobičajeni u svakodnevnom govoru. Ovim radom nastojalo se pokazati kakav je bio (izvan)jezični put tih riječi iz sustava romanskih idioma do sustava mjesnog govora Lopara na Rabu, govora koji dijeli značajke s ostalim čakavskim idiomima, ali i čuva svoje posebnosti – dio njih i u svojim romanizmima.

7. Popis izvora

Knjige:

1. Barić, Ivo, *Rapska baština*, Adamić, Rijeka, 2007.
2. Filipović, Rudolf, *Teorija jezika u kontaktu: uvod u lingvistiku jezičnih dodira*, Školska knjiga, Zagreb, 1986.
3. Lisac, Josip, *Hrvatska dijalektologija 2.: Čakavsko narječje*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2009.
4. Lukežić, Iva, *Čakavski ikavsko-ekavski dijalekt*, Izdavački centar Rijeka, Rijeka, 1990.
5. Moguš, Milan, *Čakavsko narječje: fonologija*, Školska knjiga, Zagreb, 1977.
6. Sočanac, Lelija, *Hrvatsko-talijanski jezični dodiri*, Nakladni zavod Globus, Zagreb, 2004.

Znanstveni radovi, rasprave i članci:

1. Frankulin Travaš, Davor, „Prezimana stanovnika grada i otoka Raba od XV. do XX. stoljeća“, u: *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, sv. 45., HAZU, Zagreb – Zadar, 2003., str. 97–127.
2. Galović, Filip, „Romanski elementi u nazivlju odjevnih predmeta, obuće i modnih dodataka u milnarskome idiomu“, u: *Čakavska rič*, god. 44., br. 1–2., Književni krug Split, Split, 2013., str. 159–188.
3. Kuzmić, Martina, „Fonološki opis govora Raba“, u: *Hrvatski dijalektološki zbornik*, br. 19., HAZU, Zagreb, 2015., str. 145–156.
4. Lukežić, Iva, „Rapska akcentuacija nakon ‘Osobina rapske akcentuacije’ Mate Hraste iz 1955. godine“, u: *Hrvatski dijalektološki zbornik*, br. 15., HAZU, Zagreb, 2010., str. 61–81.
5. Muljačić, Žarko, „Dalmatski“, u: *Fluminensia*, god. 11., br. 1–2., Odsjek za kroatistiku Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 1999., str. 1–30.
6. Potočnjak, Saša, „Loparsko slovo hrvatske kulture“, u: *300 godina Župe sv. Ivana Krstitelja u Loparu*, Općina Lopar, Lopar, 2015., str. 4–7.

Izvori vezani uz rječničku bazu i njenu analizu (uz vlastite spoznaje i istraživanja):

1. Benčić, Radoslav, *Rječnik govora grada Hvara*, Muzej hvarske baštine, Hvar, 2014.
2. *El Galepin* (venetsko-talijanski-engleski rječnik), pristupano od prosinca 2015. do kolovoza 2016., (<http://www.elgalepin.com/>).
3. *Hrvatski jezični portal*, pristupano od prosinca 2015. do kolovoza 2016., (<http://hjp.novi-liber.hr/>).

4. Klaić, Bratoljub, *Rječnik stranih riječi*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1987.
5. Kušar, Marcel, „Rapski dijalekat“, u: *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, br. 48, JAZU, Zagreb, 1894., str. 1–54.
6. Turk, Marija i Spicijarić Paškvan, Nina, „O romanizmima u omišaljskom govoru“, u: *Zbornik u čast Katice Ivanišević*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 2015., str. 205–224.

Ostalo:

1. *Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011. godine*, pristupljeno 2. srpnja 2016., (<http://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/censustabsxls.htm>).
2. ZRCola font, preuzeto 20. lipnja 2016., (<http://ZRCola.zrc-sazu.si>).